

Dansk som andetsprog på HF, A-niveau

Rapport om et forsøg

Følgegruppen for forsøget

Ministeriet for Børn og Undervisning

2012

Indhold

Forord	4
Indledning	5
Forsøg med Dansk som andetsprog på HF, A-niveau	5
Følgegruppen til forsøget	6
Følgegruppens materiale	6
Oversigt over rapporten	7
Kommissorium	9
Anbefalinger	10
Overordnet anbefaling	10
Specifikke anbefalinger	10
Mht. organisering	10
Mht. læreplanen	10
Kontekstforhold	15
Initiativer på gymnasialt niveau	15
Dansk som andetsprog på hf	16
Anden undervisning i dansk som andetsprog	17
Dansk, niveau C	19
Læreplanen i Dansk som andetsprog, hf	21
Identitet og mål	22
Stofområder	23
Skriftlighed og skriftlig eksamen	24
Mundtlig eksamen	26
Lærernes holdning til læreplanen	26
Kursisternes forventninger til faget	28
Kursisterne om læreplanen	29
Skolernes organisering	31
Tilrettelæggelse og tilførte ressourcer	31
Visitering og vejledning	31
Pædagogisk tilrettelæggelse	32
Kursistudsagn i interviews: Organisering	33
Kursisternes baggrund og fremtidsplaner	33
Studievejledning, visitation og tilrettelæggelse	34
Fastholdelse/frafald	35
Resultater	35

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Undervisningens praksis.....	36
Variation.....	36
Stofområder.....	36
Didaktik	37
Undervisningsbeskrivelser	38
Materialer.....	39
Skriftlighed.....	40
Eksempel på undervisningsobservation.....	41
Kursisternes oplevelse af læringsrummet.....	42
Lærerens rolle.....	43
Aktivitetstyper	44
Skriftlighed.....	44
Lektier	44
Særlige behov	45
Eksamen	46
Mundtlig eksamen.....	46
Karakterer, mundtligt - skriftligt.....	46
Eksamensspørgsmål	46
Eksaminationen	47
Kursisterne om mundtlig eksamen.....	48
Rapport fra en mundtlig eksamen, DSA juni 2012	48
Skriftlig eksamen.....	51
Besvarelserne	53
Kursisterne om skriftlig eksamen	54
Dansk som andetsprog i et aftagerperspektiv	56
Erfaringer i andre nordiske lande.....	57
Norge.....	57
Sverige.....	59
Konklusioner.....	61
Konklusioner på lærernes holdninger til DSA-hf	63
Konklusioner på kursistholdninger til DSA-hf.....	64
Anbefalinger	65
Overordnet anbefaling	65
Specifikke anbefalinger.....	65
Mht. organisering:	66
Mht. læreplanen:.....	67
Bilag.....	73
BILAG 1	73
BILAG 2	75
BILAG 3	77

Forord

Hermed fremlægges en rapport fra en følgegruppe som Ministeriet for Børn og Undervisning nedsatte i marts 2012 med henblik på at gøre rede for et forsøg med *Dansk som andetsprog i hf* (2008 – 2013) og give anbefalinger mht. dets eventuelle fortsættelse. Rapporten er skrevet af gruppens formand Anders Østergaard i samarbejde med følgegruppen.

På baggrund af rapporten træffer ministeriet beslutning om Dansk som andetsprog i hf.

Følgegruppen ønsker at takke forsøgsskolerne og forsøgslærerne for velvillig assistance ved gruppens skolebesøg og for hjælp med materialer i øvrigt. Vi takker desuden Dag Fjæstad, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Høgskolen i Oslo og Akershus, og Mikael Olofsson, Nationellt centrum för svenska som andraspråk, Institutionen för språkdidaktik ved Stockholms universitet. De har ydet værdifuld hjælp til at belyse gymnasial andetsprogsundervisning i Norge og Sverige.

På vegne af følgegruppen -

Anders Østergaard

november 2012

Indledning

Forsøg med Dansk som andetsprog på HF, A-niveau

I 2008 igangsatte Ministeriet for Børn og Undervisning (dengang Undervisningsministeriet) et forsøg med Dansk som andetsprog på HF, A-niveau. Baggrunden var en erfaring om tosprogede kursisters vanskeligheder ved at gennemføre Dansk A. Målet var at undersøge om det er muligt at øge disse kursisters muligheder for at gennemføre faget og samtidig stå bedre rustet til at klare sig både i de øvrige fag i hf-uddannelsen og videre frem i uddannelsessystemet. Der er således tale om et inklusionsprojekt – selv om redskabet dertil er at løfte de tosprogede kursister ud af de almindelige hf-hold i dansk og samle dem på særlige hold i et alternativt danskfag, indrettet på at adressere denne opgave bedst muligt. Forudsætningen er at dette fag, Dansk som andetsprog HF, A-niveau (herefter: DSA-hf), faktisk er et fag med undervisning og skriftlig og mundtlig eksamen på A-niveau.

Første led i forsøget var at udarbejde en læreplan for faget (efterår 2008) og opfølgende en undervisningsvejledning. De første hold begyndte ved VUC Aarhus og Hf-centret Efterslægten i januar 2009. Fra august 2009 kom HF & VUC Fyn og VUC & HF Nordjylland og fra 2010 også Københavns VUC med i forsøget. Deltagelsen har været støt stigende:

	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	I alt
VUC Aarhus	1	2	2	3	8
HF-Centeret Efterslægten ¹	3	1	1	1	6
VUC & HF Nordjylland	1	1	1	2	5
HF & VUC Fyn	1	1	2	2	6
Københavns VUC		2	3	3	8
I alt	6	7	9	11	33

¹ Heraf ét hold sammensat af tosprogede kursister fra tre ordinære hf-hold. Dette hold var det eneste to-årige i hele forsøget.

Ved forsøgets afslutning juni 2013 vil således i alt 33 hold have gennemført DSA-hf under forsøgsordningen, typisk som ét-årige forløb. Ifølge flere skoler var der kursistsøgning til flere hold, men ikke tilstrækkeligt med lærerkræfter.

Følgegruppen til forsøget

I marts 2012 nedsatte Ministeriet for Børn og Undervisning en følgegruppe med den opgave (jf. kommissoriet, som er gengivet efter denne indledning) at give ministeriet grundlag for at træffe beslutning mht. Dansk som andetsprog på HF, A-niveau fremover: Gruppen skal dels beskrive hvordan forsøgsordningen er implementeret: organisering, indhold, undervisningspraksis, prøveformer, eksamensresultater – dels evt. give anbefalinger til justeringer ved en fortsættelse i forsøgs- eller permanent form.

Gruppen blev sammensat af repræsentanter der ikke selv er direkte deltagere i forsøget, men dog sådan at der var erfaringer med forsøget i gruppen:

Formand: *Anders Østergaard*, lektor på Falkonergårdens Gymnasium og HF; formand for opgavekommissionen for skriftlig dansk, hf; skriftlig og mundtlig censor i forsøget siden 2010

Lærerrepræsentant: *Line V. Frederiksen*, adjunkt på Hf-Centeret Efterslægten

Ledelsesrepræsentant: *Lone Tonnesen*, rektor på HF & VUC Nordsjælland

Repræsentant for aftagerinstitutionerne: *Elsebeth Jensen*, uddannelseschef for HF og Læreruddannelsen i Nr. Nisum, Silkeborg, Skive og Århus, VIA University College

Følgegruppens materiale

Følgegruppen har indsamlet materiale gennem skolebesøg (jf. oversigt over disse i bilag 1): VUC Aarhus, HF & VUC Fyn, VUC & HF Nordjylland, Københavns VUC med observation af undervisning og interviews med ledelse, studievejledere, lærere, kursister (jf. interviewguides hertil i Bilag 2-3). Dertil undervisningsmateriale som oversigter over undervisningsforløb, tekstmateriale, arbejdsopgaver m.m. I tilknytning til besøgene har vi desuden skaffet materiale som fx undervisningsbeskrivelser for holdene, tidligere anvendte eksamensopgaver ved mundtlig eksamen mv. Besøgene er

gennemført efter det muliges kunst siden følgegruppen blev nedsat i marts: dels forår-sommer 2012 og dermed typisk i undervisningens slutfase, dels i september-oktober og dermed i den tidlige fase af den pågældende undervisning.

Desuden har vi samlet materiale ind fra eksamen ved at fungere som censor (eller observant) ved såvel mundtlig som skriftlig eksamen, suppleret med yderligere eksamensopgaver fra øvrige skriftlige censorer. I tilknytning hertil har vi indsamlet og studeret skriftlige opgavesæt fra de seneste år.

Videre har vi indsamlet dels materiale til at belyse eksamensresultater ved mundtlig, henholdsvis skriftlig eksamen gennem flere forsøgsår, dels statistisk materiale til belysning af frafald.

Følgegruppen har herudover modtaget flere evalueringsrapporter fra de deltagende skoler og forsøgslærere.

Endelig har vi undersøgt tilsvarende ordninger i gymnasiale ungdomsuddannelser i Norden: henholdsvis norsk som andetsprog og svensk som andetsprog.

Som perspektiverende stof har vi tillige inddraget beslægtede fænomener som Dansk som andetsprog i det underliggende uddannelsessystem, GIF mv., samt forskningsrapporter inden for emnet.

Oversigt over rapporten

Først bringes for oversigtens skyld følgegruppens **anbefalinger**. De gentages i rapportens konkluderende afsnit, dér med begrundelser og kommentarer. Vi anbefaler at forsøget fortsætter som permanent ordning, men peger også gennem 26 specifikke anbefalinger på forskellige muligheder for at optimere ordningen.

Dernæst følger i **Kontekstforhold** beskrivelser af en række baggrundsforhold, bl.a. om andre former for undervisning i dansk for tosprogede.

I afsnittet **Indhold, styredokumenter** gennemgås forsøgets læreplan og undervisningsvejledning i en fortløbende sammenligning med de tilsvarende styredokumenter for Dansk-hf. Desuden indrages de ønsker til justeringer som er fremkommet fra deltagende lærere.

I afsnittet **Organisering** beskrives – på tværs af de enkelte deltagende skoler – hvordan skolerne har organiseret undervisningen, typisk som étårige forløb. Tiltag i forhold til kursister som visite-

ring, støtte mv. Tiltag i forhold til lærere som fx udvælgelse, uddannelsesbaggrund, efteruddannelse o.l. I tilknytning hertil et afsnit om **Fastholdelse**, baseret på indsamlet statistisk materiale.

Afsnittet **Undervisningens praksis** viser at undervisningen i DSA-hf langt hen ligner Dansk-hf, særligt mht. stofvalg. Derimod viser der sig ikke sjældent forskelle i didaktikken som på forskellig vis gør mere ud af at stilladsere omkring sproglige og kulturelle forhold i de tosprogede kursisters tekstforståelse og mundtlige og skriftlige udtryksfærdighed.

Noget lignende viser afsnittet om **Eksamen: Mundtlig** eksamen ligner i vidt omfang den almindelige hf-prøve i dansk, også mht. tekstvalg og metodekrav. Den **skriftlige** prøve har sit eget opgavesæt, med kortere og tættere glosseret tekstmængde end på Dansk-hf. Eksamensresultaterne taler for sig selv: Det kendte mønster at hf-kursister klarer sig bedre mundtligt end skriftligt, viser sig endnu tydeligere på DSA-hf, hvor 25% ikke består skriftlig eksamen – eller om man vil: hvor 75% klarer at bestå en prøve i et sprog med markante forskelle mellem talt og skrevet.

Et kort afsnit om **Dansk som andetsprog i et aftagerperspektiv** overvejer DSA-hf-kursisters videre vej i uddannelsessystemet. På dette felt findes ikke megen tilgængelig viden.

Erfaringer med gymnasial andetsprogsundervisning i andre **nordiske lande** er til gengæld righoldige. Et afsnit belyser de noget forskellige forhold i Sverige og Norge, hvor man har mange års erfaring med også gymnasial undervisning i norsk, henholdsvis svensk som andetsprog.

Endelig rummer rapporten nogle **Konklusioner** som samler op på hvad rapporten har kunnet vise, herunder på læreres og kursisters holdning til DSA-forsøget. Konklusionerne munder ud i en række begrundede **anbefalinger** til justeringer af ordningen, som følgegruppen tror vil kunne optimere dens muligheder for at nå sine vigtige mål: At give tosprogede kursister en reel chance for at tage dansk på et gymnasialt A-niveau med muligheder for at fortsætte i uddannelsessystemet.

For hvert indholdspunkt har vi tilstræbt at inddrage tre hovedelementer: 1. Status, redegørelse for forholdene. 2. Deltageres erfaringer og vurderinger: skoler, lærere, kursister. 3. Vores eventuelle kommentarer.

Kommissorium

KOMMISSORIUM FOR FØLGEGRUPPE – FORSØGET MED DANSK SOM ANDETSPROG

Følgegruppen består af fire personer:

- Anders Østergaard, lektor på Falkonergårdens Gymnasium og HF (formand)
- Line V. Frederiksen, adjunkt på Hf-Centeret Efterslægten
- Elsbeth Jensen, uddannelseschef, Professionshøjskolen VIA (for aftagerinstitutionerne)
- Lone Tonnesen, rektor på HF & VUC Nordsjælland

Følgegruppen er nedsat af Afdelingen for Gymnasiale Uddannelser i Ministeriet for børn og undervisning for at følge forsøget med dansk som andetsprog. Formålet med følgegruppens arbejde er at få udredt, om forsøget med dansk som andetsprog skal fortsætte i den nuværende udformning.

Gruppen udarbejder en rapport, som afleveres primo november 2012. Rapporten forventes at have en form, så den kan danne grundlag for ministeriets eventuelle beslutning om at justere forsøget.

Rapporten skal for det første fokusere på *forsøgslæreplanens indhold og den deraf afledte undervisning i DSA*. Empirien til rapporten baserer sig på overværelse af undervisning i DSA, interviews med kursister og interviews med forsøgslærere. Rapporten skitserer desuden praksis i andetsprogsundervisning på sammenlignelige niveauer i de andre nordiske lande.

For det andet skal rapporten fokusere på *prøveformerne i forsøget*. Der bør være særlig opmærksomhed på forhold, som har betydning for prøvernes faglige niveau og prøvernes forhold til læreplanens mål. Empirien til rapporten baserer sig om muligt på overværelse af mundtlige eksamener samt på adgang til skriftlige eksamensopgaver sommeren 2012 fra forsøgs-kursister.

Rapporten har desuden et afsluttende afsnit, hvor følgegruppen konkluderer på forsøget i sin helhed. Konklusionerne kan indeholde anbefalinger til justeringer af forsøget.

Anbefalinger

For at læseren hurtigt kan orientere sig, bringes her følgegruppens anbefalinger – men uden kommentarer og begrundelser. I rapportens afsluttende afsnit bringes anbefalingerne i en mere ræsonnerende sammenhæng der tilføjer forklaringer mv.

Overordnet anbefaling

Følgegruppens primære konklusion og anbefaling til Ministeriet for Børn og Undervisning er på baggrund af rapportens undersøgelser og overvejelser **at der opretholdes et tilbud om faget Dansk som andetsprog på hf, helst ved at gøre det til et permanent fag i fagrækken på hf.**

Specifikke anbefalinger

Følgegruppen anbefaler:

Mht. organisering:

- 1 *At visiteringen til DSA-holdene struktureres yderligere og kvalificeres med henblik på at danne mere sikre skøn om kursisters udbytte af uddannelsen*
- 2 *At der gøres en indsats for at udvikle og dele undervisningsmaterialer til DSA-hf.*
- 3 *At skolerne sikrer at DSA-hf-lærerne til enhver tid har de fornødne specifikke kompetencer i andetsprogsdidaktik.*

Mht. læreplanen:

- 4 Under punkt **1.2: Formål:**

At sætningen "Analytisk-kritisk sans og gode sproglige færdigheder fremmer kursisters muligheder for at forstå og aktivt indgå i det danske samfund" ændres til:

"Analytisk-kritisk sans og gode sproglige færdigheder fremmer kursisternes muligheder for at forstå og aktivt indgå i det danske samfund forstået som et moderne, demokratisk, globalt orienteret samfund"

5 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At der ændres i første punkt under listen "Kursisterne skal kunne...":

Formuleringen "Udtrykke sig sikkert, præcist og nuanceret såvel mundtligt som skriftligt" ændres til:

"Udtrykke sig sikkert, præcist, nuanceret og formidlingsbevidst såvel mundtligt som skriftligt"

6 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At der tilføjes følgende punkt under listen "Kursisterne skal kunne...":

"Forstå og beherske de vigtigste udtaleregler i dansk"

7 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At der tilføjes følgende punkt under listen "Kursisterne skal kunne...":

"Foretage sprogsammenligninger og reflektere over egen sprogindlæring"

8 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At sætningen "Aflæse og uddrage betydningen af trykte og elektroniske medietekster og kunne vurdere disse som led i en kommunikationssituation" ændres til:

"Demonstrere kendskab til og forholde sig til det moderne mediebillede, herunder kunne analysere og vurdere teksters kommunikative betydning samt mediets rolle i kommunikationen".

9 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At formuleringen "Demonstrere viden om dansk litteratur og kultur set i historisk og nutidigt perspektiv med udblik til den øvrige verden" ændres til:

"Demonstrere viden om dansk litteratur og kultur set i historisk, nutidigt og flerkulturelt perspektiv med udblik til den øvrige verden"

10 Under punkt 2.2: Kernestof. Det sproglige stofområde:

At "Udtale" tilføjes til delområderne, så første punkt herefter hedder:

"Udtale, ordforråd, idiomatik, semantik, morfologi og syntaks"

11 Under punkt 2.2: Kernestof. Det sproglige stofområde:

At punktet "Mundtlig og skriftlig retorisk praksis" ændres til:

"Mundtlig og skriftlig retorisk praksis og analyse"

12 Under punkt 2.2: Kernestof. Det sproglige stofområde:

At det særlige forløb, og gerne flere, med fokus på tålsproget fastholdes.

13 Under punkt 2.2: Kernestof. Det litterære stofområde:

Mht. værker:

At formuleringen om værker ændres, så bestemmelsen "heriblandt ét værk fra tiden før 1900" udgår

14 Under punkt 2.2: Kernestof. Det litterære stofområde:

Mht. værker:

At ét af de fem litterære værker bør kunne erstattes af et ekstra medieværk

15 Under punkt 2.2: Kernestof. Det litterære stofområde:

At der lempes på krav til læsningen af kanonforfattere, fx så kravet er at eleverne skal stifte bekendtskab med mindst to forfattere fra hver af disse grupper:

Gruppe 1 (Ludvig Holberg, Adam Oehlenschläger, N.F.S. Grundtvig, Steen St. Blicher, H.C. Andersen)

Gruppe 2 (Herman Bang, Henrik Pontoppidan, Johannes V. Jensen, Martin Andersen Nexø,

Tom Kristensen)

Gruppe 3 (Karen Blixen, Martin A. Hansen, Peter Seeberg og Klaus Rifbjerg)

16 Under punkt 2.2: Kernestof. Det mediemæssige stofområde:

At formuleringen "et værk i form af et større afrundet medieprodukt" ændres til:

"et eller to værker i form af større afrundede dansksprogede medieprodukter"

17 Under punkt 4.2: Prøveformer. Skriftlig eksamen:

At tiden til gruppearbejdsdelen forlænges fra 1,5 time til 2 timer.

18 Under punkt 4.2: Prøveformer. Skriftlig eksamen:

At tiden til den individuelle skrive del forlænges fra 4,5 time til 5 timer.

19 *At fjerne en formulering i undervisningsvejledningen: "Vægtningen mellem sprog, litteratur og medier i den skriftlige eksamensopgave er 6:2:2". Den kan evt. erstattes af formuleringen "Sproglige, litterære og mediemæssige tilgange integreres i videst muligt omfang i opgavesæt til skriftlig eksamen"*

20 *At bestræbelsen på at lave opgavesæt uden alt for abstrakte temaer eller for lange tekster fortsættes og intensiveres, herunder at brugen af billeder i opgaverne forstærkes.*

21 *At genre- og formidlingsbevidsthed tilføjes som bedømmelseskriterium ved den skriftlige prøve, og at læreplanen justeres, så den får samme kriterier som på Dansk-hf: 1. Skriftlig fremstilling. 2. At besvare den stillede opgave. 3. Relevant anvendelse af danskfaglig viden og metode. 4. Genre- og formidlingsbevidsthed.*

22 *At det overvejes om der på DSA-hf skal indføres skriftlig eksamen med internetadgang når det sker på Dansk-hf.*

23 *At der afholdes et kursus for censorer ved DSA-hf med fokus på ensartet bedømmelse*

24 Under punkt **4.2: Prøveformer. Mundtlig eksamen:**

At forberedelsestiden forlænges med en time

25 Under punkt **4.2: Prøveformer. Mundtlig eksamen:**

At vægtforholdet ved mundtlig eksamen mellem det sproglige, det litterære og det mediemæssige stofområde ændres fra 3:5:2 til 2:2:1

26 *At læreplan og undervisningsvejledning i øvrigt, hvor det er hensigtsmæssigt, særligt hvor de sammenfalder med læreplan og undervisningsvejledning for Dansk-hf før justeringen i 2010, bringes i overensstemmelse med denne justering.*

Kontekstforhold

Da Undervisningsministeriet i 2003 offentliggjorde den store rapport om *Fremtidens danskfag* med tilhørende *Oversigt* over danskfaget i uddannelsessystemet, kunne rapporten konstatere at danskfaget længe havde stået midt i en multikulturel udfordring med 8,6% indvandrere og efterkommere i grundskolen, 5,6% i ungdomsuddannelserne, 7% i de erhvervsfaglige uddannelser og 5,5% i de mellemlange og videregående uddannelser – tal der snarere er steget end faldet siden da. Rapporten konstaterede at der ikke desto mindre bl.a. for de gymnasiale uddannelser intet lovstof eksisterede vedrørende supplerende undervisning i dansk som andetsprog, bortset fra de såkaldte Gymnasiale Indslusningskurser for Flygtninge (GIF).

Den situation er midlertidigt afhjulpet med det igangværende forsøg med DSA-hf.

Initiativer på gymnasialt niveau

Mens Dansk som andetsprog allerede da og i stigende grad siden har stået som et udstrakt og vidt forgrenet uddannelsesstilbud som gennem adskillige år har udviklet tiltag i form af uddannelse med vel defineret progression, tilhørende læreruddannelser mv., har der ikke eksisteret et tilsvarende system til at adressere tosprogede kuristers/elevs vanskeligheder i forhold til at gennemføre danskfaget i ungdomsuddannelserne. Det betyder ikke at man ikke lokalt på skolerne har iværksat diverse forsøg i danskundervisningen. En række af de gymnasieskoler som i løbet af 90'erne havde fået mange tosprogede elever (bl.a. Metropolitanskolen, Avedøre Gymnasium og Vestre Borgerdyd i København, Mulernes Legatskole i Odense og Langkjær Gymnasium i Århus) tog udfordringen op med at integrere tosprogede elever. Det førte både her og tilsvarende på flere VUC-skoler bl.a. til efteruddannelse inden for multikulturelle forhold, særligt vejledningsmateriale til elever med en tosproget baggrund og forsøgsrapporter som *Sort og hvidt* (Avedøre Gymnasium) og *Socialisering af tosprogede elever* (Mulernes Legatskole). Et større forsknings- og udviklingsprojekt *Dansk som andetsprog i relation til danskfaget* med base i folkeskolen, men med deltagelse af gymnasieklas-

ser blev gennemført og grundigt afrapporteret i 2004-2005 i samarbejde mellem CVU København & Nordsjælland og Københavns Kommune.²

Dansk som andetsprog på hf

Men først med det igangværende større forsøg DSA-hf står man med en samlet, systematisk satsning. Der blev nedsat en forsøgsgruppe med deltagere fra VUC Aarhus og Hf-Centeret Efterslægten. Første fase var at udarbejde en forsøgslæreplan i efteråret 2008. Allerede i januar 2009 kunne de første enkeltfagshold begynde, med eksamen i december. Fra august 2009 deltog yderligere to skoler i forsøget, nemlig HF & VUC Fyn og VUC & HF Nordjylland og fra 2010 Københavns VUC. I tilknytning til læreplanen blev udarbejdet en undervisningsvejledning til anvendelse fra august 2009.

Med DSA-hf har man skabt et eksperiment der kan undersøge både behov og muligheder for at give tosprogede kursister en formodet bedre chance for at tage hf-eksamen i dansk. På Ministeriet for Børn og Undervisnings site UddannelsesGuide præsenteres forsøget for potentielle brugere med bl.a. disse ord:³ *"I dansk som andetsprog A får du indsigt i dansk sprog, kommunikation og litteratur. Du lærer at udtrykke dig både mundtligt og skriftligt på sproget og får viden om dansk kultur, både historisk og nutidigt. Faget udbydes som fag i en samlet gymnasial uddannelse og som enkeltfag."* Ingen markering af et andetsprogsperspektiv. (Under enkeltfag henvises underligt nok kun videre til HF & VUC Fyn).

DSA-hf prøver at løse flere problemer på én gang. Bl.a. det problem at mange tosprogede naturligt nok har kunnet føle sig klemte og måske dårligt integreret på de normale hold i Dansk-hf, hvor læreren sjældent har ressourcer til at fokusere på deres særlige problemer. Nogle af de tosprogede kursister har svagere studiekompetencer, andre tværtimod stærkere kompetencer, men måske ringere sproglige muligheder for at udnytte dem. Og typisk er de fælles om en langsom og svag

² Dansk som andetsprog i relation til danskfaget (2005).

<http://didak.ucc.dk/videncentre/uc2/projekter/dansksomandetsprogsomdimensionifagene/>

³

http://www.ug.dk/uddannelser/gymnasialeuddannelser/hoejere_forberedelseseksamen_hf/dansk_som_andetsprog_a_-_forsoegsfag_paa_hf.aspx

læseforståelse, et fejlbehæftet, men dog typisk kommunikativt fungerende talesprog og et så usikkert skriftsprog at 25% dumper ved skriftlig eksamen i dansk.

Anden undervisning i dansk som andetsprog

Det er en anden situation der gør sig gældende i de nævnte **Gymnasiale Indslusningskurser for Flygtninge** (GIF). Her er tale om et tilbud til kursister der vil supplere en gymnasial eksamen fra hjemlandet. Dansk indgår her i en humanistisk eller naturvidenskabelig fagpakke. Som på DSA-hf tager undervisningen udgangspunkt i slutmålene for dansk som andetsprog på niveau D ved AVU-kurserne. Faget ligner DSA-hf (og Dansk-hf!) en del, men den sproglige overvægt er endnu mere udtalt. Det kommer bl.a. til udtryk i vægtningen mellem stofområderne Sprog:Litteratur:Medier, hvor forholdet i undervisningen sættes til 5:3:1 (på DSA-hf: 5:3:2), bl.a. med krav om eksplicit lingvistiske forløb, og ved mundtlig eksamen 4:1:1 (på DSA-hf 3:5:2). Den skriftlige prøve varer også her 6 timer og er ligeledes opdelt i to dele, men uden gruppearbejde og klart mere instrumentel: 1) en prøve uden hjælpemidler i læseforståelse, der varer 1½ time (vægter 1/3), 2) en prøve med hjælpemidler i sammenhængende skriftlig fremstilling, der varer 4½ time. Modsat på DSA-hf indgår her Kommunikativ formidling som et eksplicit bedømmelseskriterium.

Uden sikker evidens⁴ mener vi at det almindelige indtryk er at GIF-kursisterne klarer den gymnasiale danskprøve bedre end DSA-kursisterne – og i øvrigt klarer sig udmærket videre frem i uddannelsessystemet. Mange forhold kan forklare det, mest indlysende at GIF-kursisterne allerede er trænet i de relevante studiekompetencer og derfor i GIF-forløbet kan fokusere desto mere på det specifikt danskfaglige. Men et interessant ubesvaret spørgsmål er om det tillige spiller en rolle for resultatet at det sproglige i endnu højere grad står i centrum her, også ved eksamen, hvor det litterære har en beskeden vægt. Herunder: hvilken rolle det spiller at faget sammenlignet med DSA-hf fremstår mere instrumentelt og fx mindre optaget af kulturmødet.

I den anden ende af skalaen finder vi den grundlæggende undervisning, **Danskuddannelse til voksne udlændinge**, der tages på sprogcentre m.v. og findes på forskellige niveauer og for forskellige målgrupper. Den kan godt være et sted DSA-hf-kursisterne er startet. Men selvsagt er der

⁴ UNI-C har kun kunnet levere karakterdata fra 2010. De viser at 20 GIF-studenter som bestod hele GIF-pakken, fik et gennemsnit på 6.5 skriftligt, 7.8 mundtligt i dansk. Eventuelle dumper indgår ikke, så tallet kan ikke sammenlignes med vores DSA-tal. De tilsvarende tal i dansk for samtlige beståede på ordinært hf (dumperne altså ikke medregnet) var i 2010 5.0 og 6.1., i 2011 4.9., 6.2.

langt fra basisniveauet her (Danskuddannelse, trin 1) til hf-A-niveauet. I et notat fra Integrationsministeriet, der introducerer den dengang nye danskuddannelseslov, 2004, bemærkes: *"Sammenlægningen af kursistgruppen har ændret sig markant de senere år, idet en stadig større gruppe af kursister kommer fra de nye EU-lande, og er dermed ikke omfattet af integrationsloven, medens der bliver færre kursister, som er omfattet af integrationsloven."*⁵ Det er ikke et demografisk mønster vi har set slå fuldt igennem i DSA-hf, men kan jo godt være prognostisk gyldigt. De deltagende VUC-skoler fremhæver undertiden kursister fra østeuropæiske lande, ikke mindst russisksprogede, som særligt kvalificerede.

Fjernt fra DSA-hf står det vidtstrakte system af **AMU-kurser** der også indbefatter undervisning i dansk for tosprogede – som kursisterne godt kan have været i berøring med.

Flere DSA-hf-kursister har gået i dansk **folkeskole**, selv om dét tilsyneladende ikke er den primære baggrund. Men der er betydelige ressourcer at hente også for DSA i det meget omfattende arbejde der gøres med at inkludere tosprogede elever i folkeskolen. Man kan her navnlig fremhæve projektet Tosprogstaskforce⁶ der under bevilling fra Ministeriet for Børn og Unge (2008-2015) arbejder med at rådgive skoler og kommuner i hele landet om hvad der kan være med til at give tosprogede elever succes i skolen. På ministeriets hjemmeside findes under 'Fælles mål 2009' bl.a. en synoptisk opstilling over trinmål for DSA-niveauer fra 1. til 10. klasse.⁷

En nok så typisk vej til DSA-hf går over **AVU**-systemet, den almene voksenundervisning, der bl.a. udbydes på VUC-skolerne. Hvis disse kan tilbyde DSA-hf som opfølgning, er flowet dertil jo mere frit og ubesværet strømmende. Her udbydes Dansk som andetsprog som et fag i fagrækken, på linje med folkeskolens fag, på basisniveau og på niveauerne G til D. D-niveauet er en del af en pakke der forbereder overgangen til gymnasiale niveauer som hf. DSA-hf skal tage udgangspunkt i DSA på D-niveau. I alle niveauer defineres DSA som et færdigheds-, videns- og kulturfag med tekstlæsning som sin kerne, men med øget vægt på det sproglige aspekt. Kursisten skal tilegne sig de fire færdigheder: tale, lytte, læse og skrive i en integreret helhed – i niveauer af stigende komplek-

⁵ http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/D2A6C501-9125-4EE3-8247-2D1154413C08/0/faktaark_danskuddannelse_260208.pdf

⁶ <http://www.tosprogstaskforce.dk/>

⁷ <http://www.uvm.dk/layouts/UVM/SharedGoals.aspx?ItemId={1EE0DA20-3ADC-4FDB-A11A-6FC91AAA1065}>

sitet fra basis til D. På niveau D stilles der forventninger til en mere præcis og nuanceret brug af og bevidsthed om sproget både mundtligt og skriftligt. De fire færdigheder er udmøntet i et omfattende kompetenceregister. Der er ikke angivet vægtning mellem stofområder, men litteratur (kun efter 1870) fylder åbenlyst mere end fx i Dansk på GIF. Den mundtlige prøve har samme struktur og samme principielle indhold som på DSA-hf (og i mange andre danskprøver!). Den skriftlige prøve omfatter 24 timers forberedelse ud fra et hæfte med tematisk samlede tekster, mens opgaverne udleveres til selve prøven der varer 4 timer. Opgavegenrerne er analyse, diskussion og kommentar. AVU-undervisningsvejledningen beskriver dem prototypisk således: *"Genren analyse: Analyser og fortolk tekst A og sæt den i relation til temaet. Genren diskussion: Diskuter hvad tekst B og tekst C hver især siger om temaet og debatter synspunkterne. Genren kommentar: Redegør for og kommenter tekst D og vurder dens anvendelighed i en bestemt kontekst."* Det siger sig selv at hvis kursisterne på DSA-hf til fulde har opfyldt kompetencemålene på DSA-D, herunder til den skriftlige del, vil der være betydeligt færre snublesten. Men så enkel er virkeligheden naturligvis sjældent.

Dansk, niveau C

Som det fremgår, er DSA-niveau D både et afgangsniveau og et overgangsled til fx DSA-hf. I følgegruppens interviews med ledere mv. drøftedes undertiden den mulige nytte af endnu et overgangsniveau for de kursister der kan have svært ved at følge med på DSA-hf, uanset dette fags forsøg på at samle en bred målgruppe op. Her kom Dansk hf, niveau C ind i billedet. Faget omfatter 75 timer og fokuserer på sprogets brug i kommunikation. Både litterære og ikke-litterære tekster indgår sammen med sproglige-retoriske værktøjer. Men undervisningen organiseres i fire forløb med fokus på: 1) at tale for en forsamling, 2) at argumentere for et synspunkt, 3) at dække en begivenhed, 4) at redegøre for et sagsforløb.

Eksamen består af en kombineret mundtlig og decentral skriftlig prøve, hvor opgaven udformes af kursistens underviser. Senest 2 uger før den mundtlige del af prøven udleveres en opgave med tilhørende tekstmateriale på maks. 8 sider. Over 24 timer udarbejdes en 3-4 siders skriftlig besvarelse. Den danner grundlag for den mundtlige del af prøven, 20 minutter uden forberedelsestid. (NB: På DTU undervises i et helt anderledes Dansk C-niveau som ikke er relevant her.)

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Det er vel hævet over enhver tvivl at Dansk C giver kompetencer der er relevante også for DSA-hf. Noget andet er om det i en ikke-DSA-specifik tilrettelæggelse vil være en genvej for de tosprogede kursister. Det skal medtænkes at der ikke til faget er tillagt rettetid. Det må vel svække funktionaliteten for tosprogede kursister der har et særligt behov for individuel vejledning om deres største udfordring: skriftlig dansk. Men i mangel af andet "trappetrin" mellem D og A, kan det have en funktion også for denne gruppe.

Læreplanen i Dansk som andetsprog, hf

I det følgende gennemgår vi de centrale styredokumenter for DSA-hf: læreplan og (i mindre grad) vejledning under stadig sammenligning med det ordinære Dansk-hf.⁸

Som nævnt var det forsøgsgruppens første opgave at udarbejde en læreplan for forsøget med DSA-hf. Præmissen for denne var at faget på den ene side skulle ligne det almindelige Dansk-hf, på den anden side i det nødvendige omfang tilpasse sig den særlige opgave som forsøget skulle løse: et danskfag der tager hensyn til kursisternes sproglige og kulturelle forudsætninger. Der var således ikke tale om at "rydde tavlen" fuldstændigt for at etablere et helt anderledes fag. Perspektivet var som udgangspunkt danskfagligt snarere end andetsprogsdidaktisk i sig selv. Havde det modsatte været tilfældet, kunne man have lavet et danskfag der alene var bygget op fra et funktionelt, andetsprogsdidaktisk perspektiv med fokus i viden om andetsprogstilegnelse mv. Forskellen er afgørende for resultatet, for den betyder at læreplanen for DSA-hf skal definere et fag der hviler på de samme tre søjler som Dansk-hf: litteratur, sprog og medier. Dermed defineres en kompetencevifte i dansk der ikke er eksklusivt sproglig, men medtænker en dannelsesdimension og lægger vægt på kulturperspektiver.

Men DSA-hf skal bygge oven på et arbejde som i det underliggende uddannelsessystem for tosprogede i højere grad har fokuseret på sprogstilegnelsen. DSA-hf-læreplanen ekspliciterer at *"Undervisningen skal tage udgangspunkt i et fagligt niveau svarende til AVU dsa, niveau D og dansk trin 2 samt folkeskolens udvidede afgangsprøve i dansk."*

Når det er sagt, skal det samtidig betones at det karakteristiske ved det danskfag der tegner sig i DSA-hf (nok i endnu højere grad i undervisningsvejledningen end i læreplanen) netop er det sproglige fokus, som det vil fremgå nedenfor. Det kommer i undervisningsvejledningen bl.a. til udtryk i

⁸ DSA-dokumenterne findes her: <http://www.uvm.dk/Uddannelser-og-dagtilbud/Gymnasiale-uddannelser/Studieretninger-og-fag/Forsoegsfag-i-de-gymnasiale-uddannelser/Dansk-som-andetsprog>
De tilsvarende for Dansk-hf fx her: <http://www.emu.dk/gym/fag/da/uvm/fagkons.html>

en lang række anbefalinger til arbejdet med sproglige strategier og forskellige former for stilladsering af tekstlæsningen. Der er mao. i høj grad plads inden for rammerne til at udvikle en andet-sprogsdidaktik.

Det bør erindres, når læreplanen for DSA-hf sammenlignes med den der gælder for Dansk-hf, at denne sidste ligesom alle øvrige læreplaner i ungdomsuddannelserne blev justeret, gældende fra august 2010 – til afløsning af tidligere reformlæreplaner. Læreplanen for DSA-hf er derimod ikke blevet revideret undervejs i forsøget. Det har væsentlig betydning, for sammenligner man med den reviderede hf-læreplan, vil man fx finde at der kræves det samme antal læste værker. Men det historiske forhold er følgende: I DSA-læreplanen blev under hensyntagen til den særlige kursistgruppe antallet af værker reduceret fra 7 til 5 i forhold til Dansk-hf – der så i 2010 undergik den samme reduktion! Dermed forsvandt altså det træk at DSA-hf fik ”rabat” på antal værker i forhold til Dansk-hf.

Timetallet er det samme, 240 klokketimer, i begge uddannelser. Den minimale elevtid til skriftligt arbejde er dog forskellig i toårig og enkeltfags-tilrettelæggelse: henholdsvis min. 75 timer og min. 110 timer.

Identitet og mål

Når det gælder de overordnede bestemmelser, der grundlæggende definerer fagets identitet og formål, er der ikke afgørende forskel på de to læreplaner. Det samme gælder de faglige mål. DSA-læreplanen har stort set blot slanket hf-læreplanen og foretaget små ændringer i rækkefølge og ordvalg. Hovedbestemmelsen af fagets identitet er som nævnt i begge fag at fagets kerne er dansk sprog, kommunikation og litteratur, behandlet som tæt forbundne størrelser. Begge fag defineres som både almindannende og studieforberedende. Den væsentligste forskel i formål er formuleringen at DSA har *”særligt fokus på den sproglige dimension”*. Men i begge fag er sprogfærdigheder sidestillet med *”analytisk-kritisk sans”*. Tankevækkende nok er der forskel i perspektivet: hensynet til kursistens muligheder *”i et moderne, demokratisk, globalt orienteret samfund”* ændres i DSA til *”det danske samfund”*.

I de faglige mål er der igen stor lighed. DSA-læreplanen slanker især mht. metodekrav – noget der genfindes, dog mindre udtalt i Dansk-hf-revisionen 2010. Denne ekspliciterer til gengæld ligesom

stx-læreplanen vedholdende krav om 'formidlingsbevidsthed', som ikke findes i eksplicit form på DSA.

Stofområder

Det nævnte DSA-fokus på sprog kommer tydeligst til udtryk i vægtningen af stofområderne mellem sprog, litteratur og medier: De vægtes skønsmæssigt 5:3:2 i DSA-læreplanen mod 2:2:1 i Dansk-hf. Denne klare hovedvægt på det sproglige stofområde i DSA erstattes imidlertid til eksamen af den omvendte vægtning: På DSA fordeles eksamensspørgsmålene skønsmæssigt mellem det sproglige, det litterære og det mediemæssige stofområde i forholdet 3:5:2 – mens forholdet i Dansk-hf, 2010, sættes til 2:2:1. Denne markante forskel er understreget, men ikke direkte begrundet i den tilhørende undervisningsvejledning. Men en tilsvarende forskel fandtes i Dansk-hf-læreplanen før 2010-revisionen. Og tanken var dér at den skriftlige eksamen i særlig grad privilegerede det sproglige stofområde – jo navnlig som en sproglig udøven – hvorfor litteraturen burde vægtes relativt højere ved mundtlig eksamen. Denne tanke er altså opgivet i 2010-revisionen af Dansk-hf-læreplanen, men bevaret på DSA. Og dér er den understøttet af en omvendt vægtning ved skriftlig eksamen, jf. nedenfor.

Bortset fra den større vægt i undervisningen på sprog er der også indholdsmæssige forskelle. Begge fag betoner både produktive/udøvende og receptive/analytiske aspekter. Men hvor 2010-læreplanen betoner analyse af retorik og kommunikation, fokuserer DSA-læreplanen på læse- og lyttestrategier og på et forløb om 'førstesprog og andetsprog'. Det er læreplanens mest direkte og specifikke adressering af den særlige målgruppe. Desuden ekspliciterer læreplanen under Didaktiske principper en "*struktureret sprogpædagogik, hvor de fire færdigheder lytte, tale, læse og skrive anvendes systematisk*". Dette punkt er i særlig grad udfoldet nærmere i undervisningsvejledningen.

Inden for det litterære stofområde er der fastholdt den samme grundlæggende ide: at kernestoffet er den danske litteratur, og at den skal anskues historisk: Der læses dansk litteratur gennem 1000 år, dog med hovedvægt efter 1870. I undervisningsvejledningen står der: "*Ifølge læreplanen skal der arbejdes med perspektiver til tiden før 1870*" – der er dog ingen sådan formulering i læreplanen. DSA-reduktionen (i forhold til den gamle hf-læreplan) af værker fra 7 til 5 (heraf 2 indivi-

duelt læste) er som nævnt også gennemført ved justeringen Dansk-hf, der endog tillige har fjernet det på DSA endnu gældende krav om et udenlandsk værk i oversættelse. På Dansk-hf fjernede revisionen eksplicitte krav om værker før og fra 1800-tallet – på DSA-hf er kravet et værk før 1900. Et helt identisk punkt i de to læreplaner er kravet om læsning af 'kanonforfatterne' (Ludvig Holberg, Adam Oehlenschläger, N.F.S. Grundtvig, Steen St. Blicher, H.C. Andersen, Herman Bang, Henrik Pontoppidan, Johannes V. Jensen, Martin Andersen Nexø, Tom Kristensen, Karen Blixen, Martin A. Hansen, Peter Seeberg og Klaus Rifbjerg), mindst én tekst af hver. Som vi skal vende tilbage til, er dette krav i høj grad et problem ifølge lærere og kursister.

Inden for det mediemæssige stofområde er der stor identitet, både i vægtning og indhold.

I centrum står forskellige mediegenrer og –udtryksformer. Til forskel fra Dansk-hf 2010-læreplanen er på DSA bevaret reklamer og "*Kommunikationsteori og pragmatik*".

Skriftlighed og skriftlig eksamen

Også på området skriftlighed hersker der stor lighed med Dansk-hf. Et DSA-særtræk er dog det skriftlige projekt med sprogligt eller litterært emne, omtrent svarende til den tidligere danskopgave på hf. Ligheden gælder ellers både principper for undervisning og progression – og struktur og indhold af skriftlig eksamen. Dog med visse vigtige forskelle. På DSA er bevaret ideen om en todelt skriftlig eksamen, hvis første del på 1½ time afvikles i grupper, hvorefter kursisten individuelt skriver selve eksamensopgaven. Opgavetyperne er de samme, hvilket dog i begge fag kun er fastlagt i undervisningsvejledningen, ikke i læreplanen: Analyserende oplæg, Introducerende artikel, Argumenterende artikel. Men mens der på Dansk-hf til første del udleveres ét hæfte med opgaveformuleringer og fællestekster og først til anden del et hæfte 2 med de særlige tekster til hver opgave, så udleveres på DSA hele tekstmaterialet fra start – men de specifikke opgaveformuleringer først i anden del. Også dette er et diskussionspunkt blandt forsøgsundervisere.

Til forskel fra Dansk-hf definerer DSA-Undervisningsvejledningen vægtningen mellem sprog, litteratur og medier ved skriftlig eksamen ("6:2:2"; eller hvorfor ikke sige: 3:1:1). Denne vægtning findes dog kun i undervisningsvejledningen, mens læreplanen alene angiver vægtning for mundtlig eksamen. Det er heller ikke forklaret, hvad vægtningen betyder, men man kan gætte på at det ikke betyder at der fx skal være 3 x så mange "sproglige tekster" som litterære, men derimod at der er

tre opgavesæt med sprogligt emne for hvert litterært eller medie-sæt. Bedømmelseskriterierne adskiller sig fra Dansk-hf, ikke kun ved ikke at være revideret, men også ved at formidlingsbevidsthed ikke er et ekspliciteret kriterium. Dog findes der i undervisningsvejledningen formuleringer der kan siges at overlape dette kriterium: det tæller med *"om fremstillingen overholder opgavens genre-mæssige krav, samt om fokus er fastholdt, og der er struktur og progression i besvarelsen"*, og *"om emnet vinkles på relevant måde"*. Og der tales om *"tekstformidlingen"*.

Alle undersøgelser viser at skriftlig dansk er den sværeste del af danskfaget for de tosprogede kursister, og at et større problem end emnebehandling og faglighed her er at beherske den skriftlige fremstilling i overensstemmelse med sprognormer. Det er derfor vigtigt at slå fast hvad læreplan og undervisningsvejledning siger herom. Under Faglige mål hedder det at kursisterne bl.a. skal kunne *"udtrykke sig sikkert, præcist og nuanceret såvel mundtligt som skriftligt"* og *"beherske skriftsprogets vigtigste normer for sprogrigtighed"*. Der er således næppe belæg for at hævde (som følgegruppen har set det et par steder i det indsamlede undervisnings- og instruktionsmateriale fra forsøgsskoler) at der ikke er krav om sproglig korrekthed. I undervisningsvejledningen nedtones eller balanceres imidlertid disse mål i formuleringen af bedømmelseskriterier: *"Ved vurderingen af den skriftlige fremstilling lægges der vægt på, i hvilken grad eksaminanden er i stand til at formulere sig på et klart dansk. Der skelnes mellem forskellige fejltyper, således at fejltyperne vurderes i forhold til deres betydning for kommunikationen. Som hovedregel gælder, at isolerede lingvistiske fejl ikke er så tungtvejende som mere komplekse tekstlingvistiske fejl. Dog kan en høj frekvens af samme fejltipe på lingvistisk niveau hæmme kommunikationen og dermed trække ned i bedømmelsen."* I 2010-vejledningen for Dansk-hf hedder det blot: *"Ved vurderingen af den skriftlige fremstilling lægges der vægt på, i hvilken grad eksaminanden er i stand til at udtrykke sig på et klart og velformuleret dansk, og i hvilken grad fremstillingen er sprogligt korrekt, herunder demonstrerer en sikker brug af tegnsætning."* Imidlertid er formuleringerne i DSA-vejledningen ikke blot i fuld overensstemmelse med gængs opfattelse inden for skrivedidaktisk og tekstlingvistisk forskning. De svarer også ganske til ministeriets egne anbefalinger til bedømmelsen i Dansk-hf, udtrykt eksplicit flere gange i den årlige publikation *Skriftlig dansk, hf*, i afsnittet 'Råd og vink til undervisningen'. Det udelukker ikke at det i konkrete bedømmelser af eksamensstile på DSA kan være nødvendigt at foretage en særlig omhyggelig afvejning af form og funktionalitet når fejllens indvirkning på den samlede tekst og dens kommunikationsevne skal vurderes.

Mundtlig eksamen

Mundtlig eksamen forløber efter samme principper som på Dansk-hf, stort set også mht. bedømmelseskriterier, dog som nævnt med større vægt til litterære spørgsmål. 60 minutters forberedelse – og dét er selvsagt en variabel man kunne ændre – 30 minutters eksamination. Ulæst tekst, evt. suppleret af læst – her er stor variation i praksis, jf. rapportens afsnit Mundtlig eksamen. Men det kan tages for givet at læreren har sikret at eksamensteksterne er glosseret mere tæt end i Dansk-hf.

Mens opgaverne ved den mundtlige prøve vælges af den enkelte lærer – i sagens natur (som vi i Danmark nok vil opfatte det) – er opgaverne ved den skriftlige eksamen her som ellers ens for alle kursister og udarbejdet af en opgavekommission under fagkonsulentens ansvar. Kommissionen har udarbejdet to vejledende forsøgssæt og siden første eksamen december 2009 tre årlige sæt ved eksamen i maj, august (sygeeksamen) og december. Nærmere herom i det senere afsnit om Undervisningens praksis: skriftlig eksamen.

Lærernes holdning til læreplanen

Det har ligget følgegruppen på sinde at foretage en nøje undersøgelse af lærernes erfaringer med og holdninger til forsøgslæreplanen, herunder evt. forslag til justeringer af den. Dette har derfor været et fast kernepunkt i de interviews med lærerne vi har foretaget under vores besøg. Ved siden af dette materiale foreligger der direkte udsagn om emnet som er tilsendt gruppen fra involverede DSA-lærergrupper; de udgør et ofte mere samlet supplement til interviewmaterialet.

I vores lærerinterviews fremstod der forskellige vurderinger af forsøgslæreplanen. Vi kan bl.a. gengive følgende karakteristiske udsagn:

- Forsøgslæreplanen kritiseres for at ligne den ordinære læreplan for meget: *"Det hedder DSA, men det er stort set det samme." ... "Vi gør det på samme måde, men vi gør det lidt langsommere. Og måske forklarer lidt flere ord undervejs, det tror jeg vi gør. Det er nok den primære forskel."* Denne underviser undrer sig over at der ikke i læreplanen er inddraget mere om andetsprogstilegnelse og andetsprogpædagogik, og stiller spørgsmålet: *"Er læreplanen snarere et politisk produkt end et egentligt videnskabeligt?"* Læreren kritiserer

samtidig at det litterære i undervisningen skal fylde 30%, mens det til eksamen skal vægtes, så 5 ud af 10 spørgsmål er litterære. Det ville være bedre med flere sproglige spørgsmål. (En anden lærer mener dog at det sproglige er svært stof til eksamen). *"Litteratur fylder meget i danskundervisningen – i andre lande fylder ordforrådsundervisning eksempelvis mere. Det kommunikative burde fylde mere. I starten arbejdes der meget med læseforståelse og begreber, i løbet af året kommer det til at ligne den almindelige danskundervisning mere og mere."*

Forsøgslæreplanen er lavet før den ordinære læreplan blev revideret: *"Noget vi var virkelig glade for var at de kun skulle læse 5 værker fremfor 7, men så kom revisionen og så skulle de kun læse 5 værker på almindelig dansk." "Man skal læse det samme antal værker, men har kun en tredjedel af tiden til det."*

- *"Der er ikke noget særligt ved den læreplan. Den ligner ordinær dansk meget. DSA forløbet som sådan er godt. Men bl.a. antallet af værker er for højt".*
- *"Min erfaring med kanonteksterne er at det er spild af tid. Vores fremmedsprogede kursister har kun et lille ordforråd. De skal bruge så lang tid på at forstå de gamle ord i de tekster som de aldrig mere i deres liv skal bruge. Det var bedre at de opøvede analytiske kompetencer, og at det skriftlige kunne fylde mere."*
- *"En ting er læreplaner, noget andet undervisning. Jeg forholder mig sådan set ret pragmatisk."*
- *"Forsøgslæreplanen er for ambitiøs og omfattende."*

Fra forsøgslærerne på henholdsvis VUC Aarhus og KVUC har forsøgsgruppen modtaget mere samlede bud på ændringsforslag i læreplanen. Disse indspil kan vi sammenfatte således:

Sprog: Fokus på den sproglige del bør bevares

Litteratur: Reducer kanon til færre forfattere, men gerne grundigere læst

"Et varieret udvalg af tekster fra 1870 til i dag" bør ændres til "fra 1900 til i dag"

Værklæsning: "et værk før 1900" bør ændres til "et værk før 1920"

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Udskift ét værk med et ekstra medieværk

Medier: Et ekstra medieværk i stedet for det femte litterære værk

Den skriftlige dimension:

Mere tid til det skriftlige arbejde. Evt. en direkte anbefaling af støtteundervisning e.l. til skriftligt arbejde

Juster den skriftlige eksamen: længere tid til at læse og diskutere teksterne, evt. som på AVU: 24 timers forberedelse med tekster, dernæst opgaver og 4 timers individuel skrivning

Mundtlig eksamen:

Lidt længere forberedelses- og eksaminationstid

Disse og andre forslag er indgået i følgegruppens overvejelser, jf. afsnittene **Konklusioner**, henholdsvis **Anbefalinger**.

Kursisternes forventninger til faget

Enkelte kursister var inden studiestart ængstelige for om faget er 'lige så godt' som traditionelt Dansk-hf. Alle mener dog på interviewtidspunktet at de lærer lige så meget som kursister på almindelige hold. *"Vi tænker meget over om det er lige så godt som almindelig dansk, men når man har prøvet det, vil man gerne prøve det her."*

En vietnamesisk mand siger: *"Jeg lærer alligevel mere her. Måske går det langsommere fordi der er forklaringer. Men hvis der ikke var forklaringer, ville jeg jo slet ikke lære noget! Og måske ville jeg stoppe. Nu bliver jeg ved, og det er sjovt."*

Meget tyder på at en gruppe af kursisterne (måske de sprogligt svageste og dem fra mest uddannelsesfremmede baggrunde) har en meget instrumentel indgangsvinkel til faget, som mestendels opfattes som et sprogkursus. Det lave niveau er problematisk for disse kursister selv, men problematiseres også af andre kursister på holdene. En amerikansk pige udtaler: *"En del kommer for at lære dansk"* og en libanesisk kvinde uddyber: *"de er meget svage; det er måske forkert, de går på*

holdet. Det er godt, andre kan det bedre. Det kan blive kedeligt, når der bliver repeteret igen og igen, og det skaber problemer i gruppearbejde, med mange misforståelser." Den amerikanske pige fortsætter: *"Jeg troede man skulle have bestået dansk på niveau 6 på Studieskolen eller noget lige-sådan inden man startede her. Men det tror jeg ikke længere."*

De mere reflekterede kursister er meget opmærksomme på den dannende og kulturelle dimension af faget. Fx vil de gerne læse ældre litteratur, lære om medier mv. Russisk kvinde: *"Jeg vil læse matematik på universitetet, og Dansk A er et krav. Men det er også nødvendigt for mig, for mig selv. Jeg vil også lære om kultur."*

Fælles for næsten alle de interviewede kursister er forventningen og ønsket om at forbedre deres skriftlige kvalifikationer. *"Det er svært, men lærerne hjælper meget. Det er et højt fagligt niveau. Jeg blev meget bange. Men jeg skal lære det. Jeg skal være lige så god som en dansk elev."*

Kursisterne er klar over at de skriftlige kvalifikationer skal bruges både i skolesammenhænge og som generel kompetence for at deltage i samfundet: *"Det er også vigtigt for mig ellers; for jeg kan jo ikke sende sådan en dårlig jobansøgning, vel?"*, siger en kinesisk kvinde.

Kursisterne om læreplanen

Kun få af de interviewede kursister er nærmere bekendt med læreplanen. Dette er i øvrigt næppe anderledes på de fleste traditionelle danskhold. De har derfor ikke overvejet den som et samlet hele, men adspurgte til forskellige dele har de (mange divergerende) holdninger.

Den ældre litteratur blev en standende diskussion i samtlige fokusgrupper. En del kursister mener det er for svært – at de lærer for lidt i forhold til den voldsomme indsats det kræver at forstå teksterne, og at det de lærer, er irrelevant. *"Jeg skal ikke bruge de gamle ord til noget. Jeg lærer hosekskræmmer, men min lærer siger, det er der ikke mere noget der hedder"*.

Andre kursister synes den ældre litteratur er vigtig, både for at forstå kultur og ældre sprog og for at lære det samme som kursister på traditionelle danskhold. *"Jeg har lært meget af det sproglige på sprogskolen. Det er vigtigt at indholdet tæller her"*, siger en kvindelig kursist.

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Nogle kursister er meget bevidste om at faget ikke kun handler om sprog: *"Vi har alle forskellige kulturer og skal integrere os i den danske, og det hjælper dansk som andetsprog os med"*, siger en vietnamesisk mand.

De fleste kursister er glade for litteratur generelt set, særligt næranalyse, hvor der er tid til at gå i dybden med teksterne.

Der er overvejende tilfredshed med vægtningen af og undervisningen i fagets mediedel og fagets sprogdel. (Til eksamen overraskede kursisternes manglende evne til at forholde sig til sproget dog meget, netop set i lyset af den stærkere vægtning af sprog i læreplanen.)

Der er generelt meget stor tilfredshed med de særlige forløb med fokus på tosprogethed. Nogle steder har kursisterne læst samme roman på deres modersmål og i dansk oversættelse, og alle gav udtryk for at have lært utrolig meget af den komparative tilgang. Små oversættelser nævnes også som lærerige og ligeså et forløb om pragmatik: *"hvornår er man høflig eller uhøflig?"*. Diskussionen af tosprogethed som styrke eller svaghed interesserer også kursisterne. Derimod ønsker de ikke kun at beskæftige sig med tokulturs-problematikker og *"læse artikler om problemer med ghettos"*. En iransk kvinde siger: *"Jeg vil gerne læse mere om den danske kultur. Det vi læser om vores egen kultur er trist. I sidste uge læste vi om æresdrab i Afghanistan mm., og vi har fået nok af det."*

En del kursister efterspørger mere tid til arbejdet med fagets skriftlige dimension, gerne i klassen med supervision fra læreren. Nogle kursister ønsker mere fokus på udtale.

Skolernes organisering

Tilrettelæggelse og tilførte ressourcer

DSA-undervisningen er tilrettelagt som etårig holdundervisning på hf-enkeltfag. De fleste af skolerne mener at den etårige tilrettelæggelse er hensigtsmæssig. En skole peger på at det ville være bedre med to-årige forløb, fordi kursisterne har problemer med at nå at tilegne sig de krævede kompetencer på ét år.

Holdstørrelserne varierer mellem 25 og 33 kursister.

Der er en udbredt velvilje med hensyn til at tilføre ekstra ressourcer til DSA-hold, på lokal basis eller som ét sted med ekstern finansiering. Der er typisk tillagt ekstratimer til det skriftlige arbejde. En skole giver således 25 ekstratimer som anvendes til en hjælperlærer fra AVU. Og et andet sted 16 timer til skriftligt arbejde, tilrettelagt som omlagt undervisning. Flere steder indgår lektiecafé og diverse støtteforanstaltninger, som et tilbud også til DSA-kursister. En skole har ansat en kulturcoach til at støtte de tosprogede kursister med store og små problemstillinger, både af faglig og personlig karakter.

På et VUC arbejdes med interkulturel pædagogik i et efteruddannelsesprogram med en eksternt tilknyttet specialist. Her arbejdes bl.a. med faglig læsning, andetsprogpædagogik og ny skriftlighed.

På et VUC er de ekstra tilførte lærerressourcer tilført op til eksamen, som en to-lærerordning. Erfaringen herfra er dog, at to-lærer-ordningen blev indført for sent og skulle have ligget tidligere i forløbet.

Visitering og vejledning

Fra interviews med lærerne ved vi at de har oplevet relativt store udsving i kursisternes forudsætninger, og at det har præget undervisningen især i starten af året. Det leder naturligt til spørgsmålet om hvordan og på hvilken baggrund kursisterne optages?

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Ingen DSA-kursister testes før optagelse: Vejlederne udtrykker usikkerhed i forhold til effekten af en test før optag.

Nogle kursister kommer "udefra", men en stor del kommer fra skolernes AVU-afdeling, hvor der er mange tosprogede.

Kursisterne bliver således ikke testet, men de bliver optaget på baggrund af tidligere karakterer, herunder karakterer fra AVU. En skole fortæller at en kursist helst skal have 4 eller 7 i afsluttende prøve i dansk for at kunne blive optaget på Dansk-hf, mens kursisterne på DSA optages med 02 i dansk hvis de har bedre karakterer i andre fag, da dansk traditionelt er deres sværeste fag.

En skole siger at kursisten skal have mindst 4. Hvis en potentiel DSA-kursist har 02, skal vedkommende screenes.

Ved optagelse på baggrund af AVU-karakterer sker en betinget optagelse indtil eksamensresultaterne foreligger.

Efter påbegyndt undervisningen screenes DSA-kursisterne på de fleste af de deltagende skoler, som det sker på alle danskhold.

Selve visiteringen til DSA kommer i stand så snart vejlederen erkender det fremmedsprogede. Her drøftes DSA-muligheden med kursisten. Flere og flere kursister henvender sig selv med viden om at DSA-muligheden findes. Vejlederne oplever således et større kendskab til DSA og også at faget har en stigende prestige blandt kursisterne.

Vejlederne har ingen særlige uddannelsesmæssige forudsætninger for vejledning til DSA, men på en skole har en af DSA-lærerne holdt oplæg for vejlederne om hvordan DSA adskiller sig fra Dansk-hf, ligesom skolen har udarbejdet et sammenligningspapir mellem de to udgaver af hf-dansk.

Pædagogisk tilrettelæggelse

På en skole hvor man har tre hold, afprøves i år tre modeller:

- 1 hold med normal DSA tilrettelæggelse

- 1 hold, hvor læreren har en AVU-hjælpelærer der kender det afgivende niveau på AVU. Denne hjælper får 25 timer ekstra, som bruges til at hjælpe kursisterne med det skriftlige arbejde
- 1 hold, hvor der er løbende optag, således at kursister fra almindelige Dansk-hf-hold kan overflyttes til DSA-holdet når behovet erkendes. Der gives et par ekstratimer til den modtagende lærer til at indsluse de nytilkomne kursister.

I år ligger DSA-holdene her efter hinanden: morgen, formiddag og eftermiddag hver dag. Til næste år overvejes evt. en tilrettelæggelse med parallelle hold, dvs. på samme tidspunkt, så det kunne give mulighed for to lærere til mange kursister, opdeling af kursister på tværs af hold mv.

Kursistudsagn i interviews: Organisering

Kursisternes baggrund og fremtidsplaner

De interviewede kursister har alle forskellig alder, køn samt uddannelsesmæssig, sproglig, kulturel og etnisk baggrund. De har været i Danmark mellem 2 og 26 år, størstedelen i omkring 10 år.

Kursisternes uddannelsesmæssige baggrund er meget forskellig. En del kommer fra 9. og 10. klasse på AVU. Mange af de nyere tilkomne (mellem 2 og 7 år i DK) har gået på sprogskole, mens de tidlige tilkomne (over 8 år) ofte har gået i modtageklasse et års tid og derefter i dansk folkeskole.

En del af kursisterne har uddannelser fra deres hjemland bag sig; det gælder især kursister fra vestlige lande og Asien. Nogle har færdiggjort gymnasiale uddannelser, fx amerikansk high school. Enkelte har færdiggjort videregående uddannelser, bl.a. journalistik og videregående handelsuddannelse. Disse kursister virker målrettede, ambitiøse og meget studieegnede.

En del kursister har tidligere forsøgt sig med almindeligt Dansk-hf, men er snublet, særligt i den skriftlige dimension.

En del har afbrudte eller færdiggjorte uddannelser i Danmark bag sig, fx hf (med traditionelt dansk A, ofte med lave karakterer), HG eller social- og sundhedshjælper, konditor mv. Mange af disse kursister nævner sproget som en væsentlig faktor. Citat, vietnamesisk mand: *"Jeg HAR jo en uddannelse, min HG, men jeg synes ikke mit dansk er godt nok. Jeg kan ikke gøre alting lige så godt som en dansker endnu med sproget, så det skal være helt perfekt, så jeg kan klare min uddannelse supergodt."*

De fleste af kursisterne tager en hel hf, stykket sammen af enkeltfag over to eller tre år.

Ikke alle ved præcist hvad de vil med deres hf-eksamen, men de fleste har gjort sig mange tanker, og nogle har præcise mål. Blandt uddannelsesmålene er: universitetsstudier, medicin, sociologi, matematik, økonomi, kemi, ingeniøruddannelse, idræt, businessstudier, dramaturgi, antropologi, ernæring og sundhed, farmakologi, bioanalytiker, tandlæge, fysioterapeut, socialrådgiver, jordemoder, lærer, serviceøkonom, pædagog. En enkelt af de interviewede drømmer om at gå på kunstakademiet.

Studievejledning, visitation og tilrettelæggelse

Størstedelen af kursisterne informeres om faget gennem studievejledningen, og enkelte hører om det gennem venner eller fra lærere. Nogle nævner at de i begyndelsen var betænkelige ved faget i forhold til om det svarede til et traditionelt dansk A-niveau, men alle er beroliget efter at være startet.

Alle de interviewede kursister følger faget som enkeltfag på ét år, hvilket betyder at de har 10 undervisningstimer om ugen. Der er forskellige syn på om dette timetal er passende; mange synes ja, mens nogle mener flere timer ville være bedre. Her nævnes især mere tid til at arbejde med skriftlige øvelser sammen med læreren. Ingen ønsker sig færre timer.

Ingen af kursisterne har selv overvejet om en toårig tilrettelæggelse ville være en god idé, men adspurgt mener flere at det ville være en god mulighed, fordi det ville give mere tid til at stoffet kan optages.

Nogle siger de ikke ville være interesserede i en toårig tilrettelæggelse da de gerne vil hurtigt videre. Flertallet bruger dog alligevel to år, nogle tre, på at sammenstykke en hf-eksamen.

Fastholdelse/frafald

Et indlysende relevant spørgsmål i forbindelse med følgegruppens arbejde har været om det i DSA-forsøget lykkes at fastholde kursisterne i højere grad end under normale hf-forløb. For at belyse dette spørgsmål iværksatte vi en komparativ undersøgelse af data for frafald på de to undervisningsformer på de fire besøgte skoler og udbad os beregninger af frafaldsprocenter for kursusåret 2011/2012, dels for de almindelige Dansk-hf hold, dels for DSA-hold.

Resultater

Ser vi på frafaldsproblematikken i forhold til DSA-kursisterne i kursusåret 2011-2012, så er det vigtigt at holde sig for øje at der er tale om et spinkelt talmateriale. Der tegner sig dog en tendens når vi sammenligner frafaldsprocenterne. 15,76 procent af de påbegyndte 2868 kursister svarende til 452 kursister falder fra før eksamen på Dansk-hf-hold, hvorimod 20,66 procent af 213 kursister svarende til 44 kursister falder fra før eksamen på DSA-holdene. Man kan dog næppe udlede alverden af disse tal.

Undervisningens praksis

Det er klart at følgegruppen ikke har haft mulighed for at foretage en gennemgribende undersøgelse af undervisningen i DSA, men har måttet arbejde inden for begrænsede rammer. Vi har som nævnt foretaget en række besøg på deltagende VUC-skoler og her bl.a. overværet undervisning. Det er i sagens natur punktnedslag, som har kunnet give os et indtryk af hvordan grundlæggende udfordringer tages op. Som supplement til undervisningsobservationerne har vi for at gøre os begreb om den større sammenhæng de enkelte timer indgik i, studeret undervisningsbeskrivelser for holdene, indsamlet undervisningsmateriale og eksempler på forløbsplaner, arbejds spørgsmål mv.

Variation

Gennem vores observationer og uddybende undersøgelser af DSA-undervisningens praksis tegner der sig et særdeles varieret billede. Heri ligger både dyd og nødvendighed. Der *skal* være variation så sandt som danskfaget er et mangesidet fag hvor kursisterne skal præstere en bred kompetencevifte – selv i det enkelte undervisningsmodul vil dette komme til udtryk, uanset dets evt. fokus. Vi så næppe én undervisningsgang der ikke rummede store emneskift, fx fra litterært eller kulturelt til sprogligt fokus, fra mundtligt til skriftligt osv. Dertil kommer så hvor forskellig baggrund dels lærerne, dels kursisterne har. Lærerne fx mht. hvor intenst optaget af specifik andetsprogpædagogik de er, evt. på baggrund af forskelle i uddannelsesbaggrund. Kursisterne fx mht. sproglig og faglig kompetence. Selv om man ved at løfte de tosprogede kursister ud af de normale hf-klasser, hvor de af sproglige grunde kan have svært ved at følge med, får skabt et fælles udgangspunkt, har man jo ikke derfor elimineret den vitterlige spredning i forudsætninger som kalder på en betydelig indsats fra læreren mht. undervisningsdifferentiering.

Stofområder

Det er i mindre grad på stofområderne at man som observatør af undervisningen hæfter sig ved det specifikt DSA-mæssige. Som nævnt under gennemgangen af læreplanen i afsnittet Indhold, er

der nok bestemte fokuspunkter og vægtninger der skiller DSA-hf fra Dansk-hf. Men samlet set er der mere der ligner end skiller. De faglige stofområder der var på programmet ved vores besøg, var ikke anderledes end hvad vi formodentlig ville opleve ved at besøge normale hf-klasser. Vi så gennemgange af dokumentaristisk journalistik, af litterær minimalisme, af nyhedsstof i tv og dokumentarisme i tv, af sagprosaanalyse m.m. Mere mediestof end litteratur – sikkert tilfældigt, selv om både lærere og kursister er enige om at mediestof er meget velegnet på DSA. Og tilfældigvis så vi ikke den type forløb som kun findes på DSA-hf, som forløbet om første- og andetsprog.

Denne lighed kan jo siges at være betryggende når udgangspunktet er at DSA-hf skal være ”kompatibelt” med Dansk-hf og grundlæggende føre til de samme kompetencer på A-niveau. På den anden side vil man jo vente at DSA-hf skal legitimere sig ved at repræsentere noget specifikt, som der er grund til at rendyrke i en særlig uddannelse. Mere herom under konklusioner.

Didaktik

Noget DSA-specifikt fandt vi da også, nemlig i den didaktiske tilgang og i forskellige delelementer af undervisningens praksis. Måske ikke overalt eller helt i den grad vi havde ventet det, men dog som en aflæselig tendens. Det er et gennemgående træk at undervisningen, hvad enten den har litteratur eller mediestof i centrum, stilladseres endnu mere udpræget end i normale hf-klasser. Stilladseringen er både sproglig og kulturel. Der er stor opmærksomhed på betydningen af at arbejde med ordforråd. Fx med førfaglige ord og begreber – et hovedpunkt i al andetsprogsdidaktik, som også DSA-vejledningen gør en del ud af. Men også med hverdagsgloser i teksterne der overraskende kan vise sig at volde vanskeligheder og hæmme eller ligefrem vildlede tekstforståelsen. I det undervisningseksempel vi tager frem nedenunder, er nævnt ordet ”plasticskammel”; en kursist betroede efterfølgende interviewer at hun havde opfattet ordet som noget med en ”kamel”! Der er altså fokus på elevernes sproglige repertoire og på at arbejde dels med sproglig opmærksomhed, dels med forståelsesstrategier, forforståelse og kontekstualisering.

Et træk der ikke helt stemmer med dette indtryk, er det faktum at lærerne i flertallet af de timer vi observerede, brugte tavle/smartboard meget lidt. Dette må imidlertid regnes for en tilfældighed – formodentlig vil enhver DSA-lærer tværtimod tilslutte sig den opfattelse at man i undervisningen til stadighed må skrive de ord op der svirrer i luften, for at fastholde ordbilledet visuelt og lette

betydningen. Selv elever med dansk som modersmål kan tro at det hedder "svinggerninger" og ikke "svinkeærinder". Derimod oplevede vi stort set ikke at der blev arbejdet direkte fokuseret med udtaleproblemer. Det er et punkt der forekommer ganske oplagt i DSA-sammenhæng, og det nævnes da også, om end kort, i undervisningsvejledningen. Men bortset fra mulige diskretions-hensyn i situationen er det klart at et systematisk arbejde med udtale kræver en stor grad af individuelle hensyn som det kan være svært at finde plads og tid til inden for de givne rammer. Det kan så være et af de mere ømme punkter i DSA-hf – med den givne vægtning af et fag der kan matche Dansk-hf. Men selvsagt er lærerne opmærksomme på det, og direkte adspurgt bemærker flere lærere: Kursisterne opfordres til at tale og tale tydeligt, men ofte taler de lavt. Den udbredte brug af gruppearbejde giver til gengæld kursisterne lejlighed til at få sagt noget i timerne og således også øve udtale.

Undervisningsbeskrivelser

Hvad vi ikke kunne observere direkte, kunne vi skaffe os viden om bl.a. vha. undervisningsbeskrivelser o.l. Heraf fremgår faktisk nogle DSA-træk ved undervisningen som ikke blot ligger i undervisningsmåden, men også i tekstvalget. Uden at det er en hovedtendens, er det dog tydeligt at lærerne – nogle mere end andre – inddrager tekster som får et kulturelt mønster til at stå frem, fx tekster, der kan sætte kursisternes særlige sproglige og kulturelle situation som flersproget i perspektiv. En tematisk organisering af tekstvalget er også tydeligere her end i Dansk-hf. En muligvis også tilfældig omstændighed er at det i visse undervisningsbeskrivelser var svært at gennemskue hvilke værker der er læst. Det er ellers åbenlyst et vigtigt punkt at få vurderet, al den stund lærerne mener at værklæsningen fylder (for) meget. Det ser ud som om der ofte bruges 8-10 moduler på hver værklæsning, og det løber jo op. Mht. værklæsningen er det karakteristisk at ingen DSA-lærer har anfægtet at man skal læse et udenlandsk værk i oversættelse. Det krav er afskaffet på Dansk-hf. Men i DSA-sammenhæng giver det ekstra megen mening at læse et udenlandsk værk som fx Khaled Hosseinis *Drageløberen* med dens skildring af kulturkonflikter eller Mikael Niemis *Manden der døde som en laks*, som bl.a. tematiserer første-andetsprogssammenstød. Mht. den omdiskuterede obligatoriske og tidkrævende læsning af kanonforfattere er det bemærkelsesværdigt at ikke alle synes at inddrage den lettere genvej hertil som foreligger med en antologi som *Minikanon*, der bringer bearbejdede versioner af kortere tekster af kanonforfattere.

Materialer

Overhovedet er det temmelig indlysende en udfordring og et stort arbejde for DSA-lærerne at finde specifikt egnet undervisningsmateriale. Ofte er en ekstra bearbejdning nødvendig – forkortelse, glossering, kontekstualisering vha. visuelt o.a. materiale osv. Ofte må man ty til materiale udarbejdet til 9.-10. klasse/de underliggende niveauer på AVU, sprogskoler mv. – eller selv møjsommeligt udarbejde det. Her kan man kun opfordre til at alle muligheder for at løfte i flok udnyttes. Fx i form af fælles materialebanker. Men også gennem udviklingsarbejde med dette mål inden for de eksisterende bevillingsrammer. Det er fristende her at bringe et citat fra ministeriets store rapport *Fremtidens danskfag* (2003): *”De kommercielle forlag kan på grund af det danske sprogsamfunds størrelse ikke alene løfte den opgave at skaffe dansksystemet nye læremidler der både udnytter den til rådighed værende viden og den nyeste informationsteknologi. Der må derfor i ministerierne afsættes ressourcer til udvikling af nye typer af læremidler.”*

Der er et vist fællesskab mellem forsøgsskolerne i form af de fælles kurser som ministeriet afholdt i de første forsøgsår med henblik på at udbrede kompetencer og ideer. Mht. kompetencerne er der stor forskel på om lærerne har en uddannelse i andetsprogsdidaktik eller ej.

Som et særligt lokalt initiativ der også er et muligt ressourcerum for DSA-hf, skal nævnes *Projekt Uddannelsesløft* i Nordjylland⁹: et udviklingsprojekt på tværs af fag og uddannelsesinstitutioner under bevillinger fra Obel Fonden m.fl., der har som mål at højne uddannelsesniveaut for primært tosprogede elever. Projektets fokus er at kompetenceudvikle undervisere og vejledere på de deltagende institutioner, herunder at deltagerne udvikler ideer og materialer til undervisningen. Det fremgik af vores besøg på VUC & HF Nordjylland at DSA-lærerne havde megen nytte af dette projekt. Vi henvendte os derfor for at få login til den interne vidensdatabase. Det førte til at projektet gjorde en del af basen frit tilgængelig for offentligheden, nemlig metodebanken, der rummer artikler med beskrivelser af aktiviteter og forløb som projektmedarbejderne har produceret, samt nogle ”værktøjer og ideer” til de forskellige fagområder mv. Så dermed er ressourcefeltet også for DSA-hf da udvidet en smule.

Noget andet er at projektet i en mail til følgegruppens formand betoner: *”at vi faktisk ikke nogen steder taler om – eller specifikt arbejder med – dansk som andetsprog. Projektet har jo afsæt i tosprogede – og bedre resultater for disse som mål; men i og med at vi udelukkende arbejder ud fra*

⁹ <http://www.uddannelsesloeft.dk/>

en satsning på at udvikle undervisningen ved – og lærernes kompetencer til – at arbejde med integration af den sproglige dimension i ”den almindelige” undervisning i alle fag, betoner vi sjældent DSA og tosprogede i særdeleshed. Og vores foreløbige resultater og erfaringer peger i høj grad på, at den sprogbaseundervisning, vi udvikler med afsæt i tosprogede elevers behov, er til gavn for alle elever. I dét lys er DSA-hf-holdet faktisk et atypisk deltager-hold i vores projekt.” Denne bemærkning rører ved en helt central problemstilling om veje til inklusion som vi tager op igen senere i rapporten. Men uanset hvad, er Projekt Uddannelsesløft utvivlsomt et nyttigt ressource-rum også i DSA-sammenhæng.

Skriftlighed

Et område der tiltrækker sig særlig opmærksomhed, er undervisningen i skriftlighed. Den hører naturligvis nært sammen med punktet skriftlig eksamen som behandles i et senere afsnit. Men det er tydeligt at lærerne har stort fokus på dette område, og det er også forbundet med undervisningens fokus på sprog. I så godt som enhver undervisningstime vi overværede, var der et element af skriftlighed. Enten som selvstændigt tema – kompetenceudviklende på vej mod den skriftlige eksamen – eller (måske tilfældigvis hyppigere ved vores besøg) i tæt sammenhæng med det mundtlige arbejde, i skiftende sekvenser af receptivt og produktivt arbejde.

Det er skriftligheden der er den allerstørste snublesten for så godt som alle kursister. Det er ikke så mærkeligt eftersom den mundtlige kommunikation jo mere nådigt filtrerer ”støj” fra som i skriftlig form kan være nok så larmende. I afsnittet om Indhold er fremhævet undervisningsvejledningens ord om at *”isolerede lingvistiske fejl ikke er så tungtvejende som mere komplekse tekstlingvistiske fejl.”* Det udelukker rigtignok ikke at formelle fejl, ortografiske, syntaktiske, kan være skærver af snublestenen. Derfor tages de også op i undervisningen. Ikke sjældent er grammatik et fast programpunkt i langt højere grad end man vil møde det på Dansk-hf. Et andet træk er at opgaverne tilrettelægges med et klart blik for variation og progression.

Ikke alle DSA-lærere har en egentlig andetsprogpædagogisk uddannelse. Man kan minde om i hvor høj grad der i sådanne uddannelser arbejdes med at opbygge kompetencer mht. andet-sprogstegnelse også i skriftsproglig sammenhæng, som forekommer helt vitale når der skal tilret-

telægges og rådgives om udviklende DSA-forløb i skriftlighed. Centralt står her ikke mindst teorier om intersprog, om hvordan kursisten ("lørneren") konstruerer hypoteser (i en anden diskurs kaldet fejl!) om orddannelse, syntaks m.m., herunder også 'reduktionsstrategier', hvor visse syntaksformer undlades, – og afprøver dem, ofte under stor variationsbredde.

I vores interviews med lærerne fremkom forskellige udsagn om arbejdet med skriftligheden som er værd at medtage her: *"Når jeg retter, så retter jeg ikke det hele, men finder et fokuspunkt så de kan koncentrere sig om ét eller to forhold ad gangen. Jeg laver ikke allround rettelser. Og så giver jeg en kommentar. I DSA masteruddannelsen lærer man at analysere systemet i sproget og ikke rette det hele. Det handler om at hjælpe dem med at få en god struktur og fx vise dem hvordan man laver en god indledning."* Lærerne arbejder generelt med mange forskellige typer af skriftlige produkter, slet ikke alene med de større definerede prøvegenrer. Alt efter de ressourcer der er sat af, er der stedvis i et vist omfang mulighed for at være to lærere, og det er især vigtigt i forbindelse med det skriftlige arbejde. *"Hvis man var to lærere her, kunne man bedre differentiere."* Kursisterne laver skriftlige opgaver i forbindelse med de tekster, de læser, mange små opgaver. *"De afleverer altid to gange: indholdsmæssige kommentarer og sproglige rettelser. Så skal de aflevere anden version sammen med første version. Rettearbejdet bliver en del af afleveringen."* Nogle gange retter de hinandens opgaver, men det er svært for de dårligste. De kan ikke læse og bedømme det, de andre har skrevet. En lærer bruger det at kursisterne arbejder flere gange med det samme stilsæt og efterhånden løser alle opgaverne.

Eksempel på undervisningsobservation

For at give et mere konkret og direkte billede fra undervisningsrummet gengives nedenfor et notat fra en af følgegruppens undervisningsobservationer.

2 lektioner i DSA, oktober, torsdag kl. 13.00 – 14.30

24 kursister til stede. 14 piger, 10 drenge. Et par stykker kommer senere.

Kursisterne virker glade, motiverede og trygge. De stiller ivrigt spørgsmål til lærer og observatør.

Sprogligt niveau: meget forskelligt; nogle er svære at forstå og har svært ved ord fra dagens tekst som 'badekar', 'plasticskammel' og 'beige'. Andre taler et så godt som fejlfrit dansk. Lærer fortæller, at det, der særligt volder problemer for disse gode talere, som ofte har været i Danmark længe, er det skriftlige niveau, som ofte er meget lavt.

Dagsplan:

- Tale om skriftlighed. Stilesæt. (påbegyndt forrige uv-gang)
- Stilesæt udleveres. Rollelæsning af særteksten.

- Opsamling

Undervisningen

13.00: Dagsplan forklares kort

- Lærer (gen)forklarer om den stillede opgave: At skrive et analyserende oplæg om minimalisme.

Læreroplæg med enkelte spørgsmål til klassen

- Tavlen bruges til forklaring af stoffet. Holdet startede på opgaven forrige undervisningsgang, og det meste af læreroplægget er altså repetition. Det kan der være en fin, pædagogisk pointe i.
- Lærer har lavet et hjælpeark til, hvordan kursisterne kan opbygge deres opgave.
- Kursisterne stiller nogle enkelte spørgsmål og erklærer sig herefter klar til at gå i gang med gruppearbejdet.

13.15 Rollelæsning af særtæksten "Sorg" af Pryds Helle.

- Rollelæsning er en kendt arbejdsform for kursisterne.
- 4 i hver gruppe (en oplæser, resumé-mager, sprogmester og en overskriftsmester – rollerne går på skift).
- Grupperne arbejder fokuseret, efter de lige er kommet i gang. De bruger hinanden fornuftigt (også 'tvunget' pga. rollelæsningen, men det virker naturligt og respektfuldt).
- Lærer går rundt som konsulent, og kursisterne spørger ivrigt.
- Mange ord og mange sproglige elementer volder kursisterne vanskeligheder i teksten, der er skrevet på moderne, ganske dagligdags dansk. Det er ofte ord, som tilhører dagligsproget, og altså ikke 'svære' ord eller fagord.

14.00: Pause

14.15: Opsamling

- Gennemgang af, hvordan særtæksten kan analyseres og bruges i den skriftlige aflevering.
- Meget stor forskel i forståelsesniveau og analysekompetencer

Kursisterne virker overvældede over kompleksiteten i den skr. eksamen (det er også tidligt i forløbet, og de har endnu ikke trænet så meget). Senere giver flere dog udtryk for ikke at være bange for at dumpe ("vi er nemlig meget bedre til grammatik end danske elever").

Kursisternes oplevelse af læringsrummet

Noget af det første næsten alle fokusgrupperne nævner som meget positivt ved faget, er det særlige læringsrum der opstår på DSA-holdene. Alle er i samme båd, og de føler sig derfor frie til at lave fejl, stille spørgsmål, være langsommere til at formulere sig, ikke være flove over accent mv. En congolesisk kursist fortæller at han tit holder sig tilbage i andre fag, fordi sproget hæmmer ham: "Jeg ved ikke, hvordan jeg skal sige det, så vil jeg hellere lade være. De [danske kursister] kan sige det meget hurtigere. Dansk som andetsprog er en fordel for alle udlændinge. Man føler sig godt tilpas."

At alle på holdet har anden etnisk baggrund end dansk, problematiseres dog også af visse kursister, idet de forklarer at de ikke kan lære så meget af deres medkursister – måske ligefrem lære fejl, forkert udtale o.l. Trygheden og det øgede fokus på sproget opvejer dog i høj grad dette problem, særligt sammen med det faktum at kursisterne har alle andre fag på blandede hold med både etnisk danske og ikke-etnisk danske kursister.

Kursisterne oplever at der er eller tages mere tid til at gå i dybden med sproglige og forståelsesmæssige spørgsmål, og nævner dette som en af hovedgrundene til at DSA for dem er bedre end traditionelle danskhold. En kursist fortæller: *"Det går mindre hurtigt her. Vi kan få forklaret mange ting. Fx det ord i dag: plasticskammel. Jeg troede det var en kamel. Med plastic. [Lærernavn] forklarer det godt. Ellers havde man jo slet ikke forstået teksten."*

Kursisterne understreger at det er vigtigt at der kun tales dansk i klasserummet – engelsk kan i enkelte tilfælde bruges til en ordforklaring e.l. – men at dette overholdes meget fint og er en grund til at de lærer meget.

Lærerens rolle

De engagerede og personlige lærere er et andet punkt alle fokusgrupperne fremhæver som noget af det bedste ved faget. Lærerens fokus på den enkelte kursists niveau og progression, særligt i det skriftlige arbejde, fremhæves som noget både meget vigtigt og meget vellykket på DSA-holdene.

"Lærerne roser meget; det hjælper så meget. Man skal også vide hvad man gør godt, så bliver man bedre."

Tålmodighed og fortsat arbejde med fejl nævnes også. *"Hvis jeg siger noget forkert, siger [lærernavn] 'nej', og så bliver han ved med at hjælpe mig og snakke med mig indtil jeg har analyseret det rigtigt og forstået det",* siger en kursist.

Konkret feedback og meget konkrete og konstruktive rettelser er også vigtigt for kursisterne. *"Min gamle lærer skrev 'Det er dårligt. Du skriver dårligt dansk, du skal blive bedre', når jeg afleverede stil. Men jeg vidste ikke hvordan jeg skulle blive bedre. [Lærernavn] siger: 'du skal ændre sådan og sådan'. Nu kan jeg gøre noget",* udtaler en kursist.

Enkelte kursister efterspørger mere fokus på fejlretning af deres mundtlige dansk. *"Min kæreste retter mig meget når jeg siger ord forkert. Jeg synes en lærer i dansk skulle gøre det samme, for ellers lærer jeg det jo ikke".*

Aktivitetstyper

Kursisterne er ikke så reflekterede over aktivitetstyper, men nogle nævner at tavleundervisning, hvor tingene bliver gennemgået med lærerens hjælp, er nyttig. Gruppearbejde med fx rollelæsning fungerer også godt, hvis der ikke er for store niveauforskelle i gruppen. Mange gentagelser nævnes også som vigtige for indlæringen.

Skriftlighed

Kursisternes svageste punkt er deres skriftlige kvalifikationer hvor næsten alle har mange problemer. Også kursister der har boet længe i Danmark og har et flot mundtligt niveau, godt ordforråd mv., oplever at skriftligheden volder dem vanskeligheder fordi den afslører fejl man ikke lægger mærke til i det talte sprog.

En del er klar over vanskelighederne. Samtidig forekommer der dog også at være en uoverensstemmelse mellem antallet af kursister der dumper skr. eksamen, og den forventning mange af kursisterne udtrykker om nok at skulle bestå.

Gennemgående er kursisterne glade for gen-afleveringer, for at arbejde med skriftlighed i klassen under lærerens supervision, for at samarbejde om skriftlighed og for at give og få feedback af hinanden (efter at de lige har vænnet sig til ikke at være generte over at vise deres afleveringer til andre).

Lektier

Som på traditionelle hold er der forskellige syn på og arbejdsmoral omkring lektier. Grundlæggende er der tilfredshed med mængden, ligesom størstedelen af kursisterne lader til at arbejde ambitiøst og samvittighedsfuldt med lektierne.

Særligt hvad angår skriftlige afleveringer, giver kursisterne udtryk for at de er langt mere motiverede på DSA-holdene end de har været tidligere. Dette skyldes bl.a. lærernes øgede fokus på

skriftlighed og på den enkelte kursists progression samt de konkrete værktøjer og rettelser kursisterne oplever at få, og endelig mange DSA-læreres brug af genbearbejdning og genaflevering af opgaver.

Særlige behov

- At lære at spørge
- At lære metoder, fx at slå op på www.sproget.dk, bruge ordbog osv.
- At lære at lave gruppearbejde

Eksamen

Mundtlig eksamen

Der foreligger nogle få censorrapporter i forbindelse med DSA-eksamen. Desuden har følgegruppen valgt at fremlægge et eget notat i anonymiseret form som rapporterer fra mundtlig eksamen for et af de hold hvor vi har fungeret som censorer. Her tematiseres problemstillinger som vi også har iagttaget ved andre eksamener end denne. Vi tør derfor hævde at notatet indfanger typiske forhold.

Herudover har vi studeret eksamensspørgsmål både fra andre eksamener vi har overværet, og fra tidligere år.

Men først:

Karakterer, mundtligt - skriftligt

Ser vi på karaktergennemsnittene ved sommereksamen 2012 på de undersøgte skoler for henholdsvis DSA-holdene og Dansk hf-holdene, så tegner der sig følgende billede: Kursisterne på DSA-holdene har lavere karaktergennemsnit til eksamen i både mundtlig dansk og skriftlig dansk end kursisterne på Dansk hf-hold. Tendensen til at karaktergennemsnittet ligger højest i den mundtlige disciplin, finder vi både på Dansk hf-holdene og på DSA-holdene, her blot i forstærket form. DSA-kursisterne har gennemgående svært ved dansk skriftlig, hvor gennemsnittene på de fleste skoler ligger mellem 3 og 4.

For at anskueliggøre niveauforskellene i karaktererne både i mundtlig og skriftlig kan vi nævne en skole hvor kursisterne på Dansk hf-holdene har fået 6,5 i snit i mundtlig, 5,8 i skriftlig, og hvor DSA-kursisterne har fået 5,3 i mundtlig og 3,7 i skriftlig. Dette er et meget karakteristisk billede.

Eksamensspørgsmål

Som forventet på baggrund af sammenligningen af læreplanen i DSA-hf og Dansk-hf er der ikke en væsensforskel i den faglighed og de kompetencekrav der kommer til udtryk i eksamensopgaverne. På dette område hersker en overvejende ensartethed – en egenskab som det danske eksamenssy-

stem i høj grad er med til at cementere og vedligeholde: Lærere og censorer udveksler og sammenstemmer erfaringer og forventninger vedrørende faget. Denne konsensus viser sig bl.a. i valget af tekster og i de forventninger til tekstanalyse mv. opgaveformuleringerne ekspliciterer. Det er stort set ikke muligt at finde en tekst blandt de DSA-eksamensspørgsmål vi har set, som ikke lige så godt kunne være anvendt på Dansk-hf. Reelt var det vel rimeligt at vente at der i endnu højere grad blev valgt kortere tekster, hvilket ikke nødvendigvis ville sænke krav om den nødvendige kompleksitet mv. En enkelt censorrapport nævner en tendens til at sagprosspørgsmål naturligt nok fokuserer på særligt DSA-relevante temaer. At teksterne på DSA er glosset langt tættere end på Dansk-hf, er noget andet og lige så forventeligt. En forskel er derimod vægtningen af stofområder i eksamensspørgsmålene: På DSA fordeles eksamensspørgsmålene som nævnt skønsmæssigt mellem det sproglige, det litterære og det mediemæssige stofområde i forholdet 3:5:2 – mens forholdet i Dansk-hf, 2010, sættes til 2:2:1. Mellem forskellige DSA-lærere er der en markant forskel mht. inddragelsen af læst tekst i eksamensspørgsmålene: Nogle lærere gør det helt konsekvent – rimeligvis for at give kursisten en vis tryghedsbase; andre gør det kun sporadisk.

Eksaminationen

De fire censorrapporter vi har set, giver udtryk for den samme vurdering som følgegruppen har fået: At DSA-kursisterne bedømmes på linje og niveau med kursister ved eksamen i Dansk-hf. Af særlige forhold fremhæves – og det bekræftes i vores interviews med kursister – at DSA-kursisterne ofte læser langsommere og derfor kan have sværere ved at udnytte forberedelsestiden til at nå op på højere taxonomiske niveauer eller strukturere fremlæggelsen tilstrækkeligt. Så meget mere grund til at sikre at ingen tekst er længere end nødvendigt – det var ikke altid tilfældet i eksemplerne. Et lignende problem fremhæver en censorrapport ved den mundtlige sprogfærdighed, der ikke altid rækker til en fremlæggelse i det tempo eksaminationstiden gør mere eller mindre nødvendigt. Alle censorer er dog enige om at de fleste DSA-kursister kommunikerer mundtligt på et fuldt forståeligt niveau. Men når det ikke er tilfældet, rejser det naturligvis store problemer.

Et særligt forhold som flere censorer har oplevet er, at de kulturelle og sproglige særtræk næsten automatisk gør én ekstra venligt stemt og interesseret i netop denne eksaminands omstændighe-

der. Det trækkes ikke frem her for at så tvivl om bedømmelsens validitet – snarere burde man jo overveje hvorfor denne opmærksomhed ikke altid mobiliseres (hvis dét er tilfældet)!

Noget andet er at der blandt uddannelsesforskere hersker en udbredt opfattelse af at mundtlig eksamen nok har en høj validitet, men generelt en lavere reliabilitet end skriftlige prøver.¹⁰

Kursisterne om mundtlig eksamen

Kursisterne udtrykker tilfredshed med formen på den mundtlige eksamen, men mange mener, der er for kort forberedelsestid, til at de kan nå at vise, hvad de faktisk kan:

"Det ville være bedre med en 24-timers-prøve ligesom i engelsk. Vi har slet ikke tid nok, vi når ikke at blive færdige med teksten" siger en kursist. En anden uddyber: "Det er næsten umuligt at nå. Jeg kunne kun lige nå at læse teksten igennem, og havde næsten ingen tid til at forberede svar på spørgsmålene."

Rapport fra en mundtlig eksamen, DSA juni 2012

Karaktererne fordelte sig således for de i alt 22 fremmødte kursister:

- 12: 1 kursist
- 10: 3 kursister
- 7: 4 kursister
- 4: 3 kursister
- 02: 4 kursister
- 00: 7 kursister
- -3: ingen

Gennemsnit: 4,09.

Én kursist mødte ikke op til eksamen.

Herunder følger kortfattet nogle observationer af kursisternes faglige og sproglige niveau. Observationerne er grupperet under følgende overskrifter:

1. Udtale
2. Udtryksfærdighed (ordforråd, grammatik mv.)
3. Forståelse af talt sprog (eksaminationens dialog-del)
4. Forståelse af tekster

¹⁰ Hanne Leth Andersen og Jens Tofteskov: *Eksamen og eksamensformer – betydning og bedømmelse*, s. 48 (Samfundslitteratur 2008)

5. Danskfaglig viden
6. Abstraktionsevne og evne til at begå sig på alle taksonomiske niveauer
7. Kursisternes tilfredshed

Ad 1. Udtale

Samtlige kursister har en mere eller mindre tydelig accent, men for langt størstedelen af gruppen er accenten ikke en problemfaktor: de er fuldt ud forståelige.

For en lille gruppe kommer udtaleproblemer i vejen for en vellykket kommunikation, idet ord og sætninger eller længere forklaringer ikke er forståelige for lærer og censor.

Eftersom alle kursister har forbedringspotentiale, og udtaleproblemer for nogle er direkte hæmmende for kommunikationen, kunne man overveje at lægge mere vægt på udtale, evt. som et selvstændigt emne i læreplanen.

Ad 2. Udtryksfærdighed (ordforråd, grammatik mv.)

Næsten alle kursisterne laver af og til sproglige fejl i grammatik, ordvalg, faste udtryk mv. For de fleste dog ikke i en grad der forstyrrer kommunikationen.

De fleste kursister finder dækkende begreber for det de ønsker at udtrykke. Ca. halvdelen klarer sig lige så fint som kursister med dansk som modersmål, mens ca. halvdelen er lidt svagere, men ikke alvorligt.

Igen er det kun en lille gruppe der har så store vanskeligheder at det bliver meningsforstyrrende. Fx kan de konsekvent bytte rundt på 'hun' og 'han', mangle dækkende ord og udtryk, bytte om på nutid og datid mv.

Dette gælder naturligvis den mundtlige udtryksfærdighed da skriften ofte afslører fejl man ikke hører i det talte sprog.

Ad 3. Forståelse af talt sprog (eksaminationens dialog-del)

Langt størstedelen af kursisterne har ingen problemer med at forstå lærers og censors spørgsmål under eksaminationen. Kun en lille gruppe havde svært ved at indgå i dialog og viste tydelige tegn på ikke at forstå selv sprogligt simple spørgsmål. Om dette skyldes rent sproglige problemer eller også faglig mangelfuld viden, kan være svært at adskille.

Ad 4. Forståelse af tekster

6 ud af de 7 der ikke bestod eksamen, var oppe i tekster med moderne, dagligdags dansk sprog (Helle Helle-uddrag, Sonnergaard-novelle, nyhedsartikler, en informations-brochure, en raptekst). Kun én af de syv ikke-beståede var oppe i en ældre tekst (Blicher). Det er ikke nødvendigvis 'vanskelige' ord der volder problemer, men i lige så høj grad faste udtryk, overført betydning mv. De svageste kursister havde problemer med læsning af selv simple ord (fx sort/stort)

Det er områder det er svært specifikt at træne, men som bedst forbedres ved masser af øvelse, læsning, skrivning osv.

Sprog og indhold hænger tæt sammen, men mht. indholdsmæssig tekstforståelse (dvs. analyse og fortolkning) ligner dette hold et traditionelt danskhold.

Ad 5. Danskfaglig viden

DSA-kursisterne adskilte sig ikke væsentligt fra traditionelle Dansk A-kursister. Styrker og svagheder lignede dem man møder på et almindeligt danskhold, både hvad angår 1: brug af fagbegreber og metoder som fx litterær eller sproglig analyse, 2: baggrundsviden fx om litteraturhistorie og viden om samfundet generelt, og 3: evne til at perspektivere til læste tekster.

Det eneste der måske kan undre er at de svage kursister havde meget svært ved at forholde sig til sprog og form, skønt det er et punkt der fylder meget i DSA-bekendtgørelsen og også i holdets undervisningsbeskrivelse. Dette gjaldt dog kun for de svagere kursister og er også kendetegnende for svage 'traditionelle' kursister.

Ad 6. Abstraktionsevne og evne til at begå sig på alle taksonomiske niveauer

Her ligner problemerne dem man kender fra traditionelle danskhold, blot er der flere på DSA-holdet der har disse vanskeligheder, nemlig at komme op på de højeste taksonomiske niveauer.

De svageste kursister har endog meget svært ved at hæve sig fra det redegørende niveau og fx vurdere, sammenligne og besvare 'hvorfor-spørgsmål'. Der er en tendens til at falde tilbage på klicheer og faste vendinger (der måske ikke besvarer det stillede spørgsmål). "Kan du vurdere kommunikationen? –Jeg kan godt lide den. – Ja, og virker den, tror du? – Ja, jeg synes den er god. – Godt, og hvad gør den god? – Altså, at han gør det godt. Jeg kan godt lide det."

Det skal samtidig siges at en håndfuld kursister bevægede sig flot og modent på de høje niveauer. Det kan overvejes meget målrettet at træne en række aktiviteter fra de øverste taksonomiske niveauer, fx vurdering, fortolkning og brug af hvorfor-spørgsmål samt at tydeliggøre niveauerne i højere grad end det sikkert allerede nu gøres.

Ad 7. Kursisternes tilfredshed

De fleste kursister var tilfredse med deres eksamensresultat. Selv flere af dem der fik en lav karakter, var tilfredse – mange fortalte at danskfaget naturligt nok er deres akilleshæl, og at de godt var klar over dette. Enkelte var skuffede, og et par virkede overraskede over ikke at bestå. Lærer fortalte at disse to kursister har haft meget stort fravær, hvilket måske kan forklare manglen på realistisk selvbillede og fagligt niveau.

Langt størstedelen af kursisterne udtrykte stor tilfredshed med forløbet og årets undervisning i DSA. Mange gange blev lærerens engagement og undervisningens fokus på den enkelte kursists progression (særligt skriftligt) fremhævet. Herudover nævntes også trygheden ved at være i en klasse med ligestillede samt at kursisterne følte læreplanen er specielt indrettet til målgruppen. Mange sagde endvidere at de aldrig i tidligere danskundervisningsforløb (fx det traditionelle dansk A-fag) har lært så meget som de har på DSA.

Skriftlig eksamen

Som vist under sammenligningen af læreplaner er der væsentlige fællestræk mellem DSA-hf og Dansk-hf. Det er de samme opgavetyper, og strukturen er den samme: 1½ times gruppearbejde om tekster som er valgt tematisk og kan/skal sammenholdes i faste eller frie kombinationer; dernæst 4½ times individuel skrivning. Opgaven består begge steder ikke kun i at analysere tekster, men at skrive om emner. En detalje: DSA-teksthæftet kaldes "Opgavehæfte", men rummer netop kun tekster, ikke opgaverne, som trykkes på et særligt ark og udleveres efter 1½ times gruppearbejde. En vigtig forskel er at den samlede tekstmængde og typisk også materialet til den enkelte opgave er kortere end på Dansk-hf: i alt typisk 10-12 s. tekst (15 på Dansk-hf) + billeder + opgaveudstyr.

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Opgavesættene har været samlet om nedenstående temaer. Vægtningen mellem

Sprog:Litteratur:Medier skal ifølge undervisningsvejledningen være 3:1:1. Den kan være svær at gennemskue – integrationen af områderne er mere åbenlys.

Vejledende sæt:

1. *Eventyr*
2. *Mediernes rolle*

Eksamenssæt:

- December 2009: *Betydningen af livshistorier og erindringer i den moderne verden*
- Maj 2010: *Tekster der på forskellig vis har provokeret deres samtid*
(rap, Broby Johansen)
- August 2010: *Forskellen mellem bykultur og landkultur og hvordan denne forskel kommer til udtryk i sproget*
- December 2010: *Sprog og magt*
- Maj 2011: *Forskellige opfattelser af tid*
- August 2011: *Moderne kommunikationsformer og deres betydning for identiteten*
- Maj 2012: *Modersmål, andetsprog og tosprogethed*
- August 2012: *Kvindernes udviklingsmuligheder i ægteskab og samfund i det moderne gennembrud 1870-1890 og i vores tid*

Inden for det enkelte sæt er der mindst en litterær tekst til analyse og mindst et sprogligt spørgsmål.

Der er næppe tvivl om at temaer som Tid eller Provokerende tekster er nok så abstrakte for kursisterne. Noget andet er at selve teksterne kan have appelværdi, i 2010-sættet fx raptekster (et oplagt valg til dansk som andetsprog..). Om de abstrakte emner udtaler en lærer: "*Sidste år har vi haft et om tid og om erindringer, sådan mere eksistentialisme. Jeg kan godt lide de fagligt forankrede opgaver. Når de skal formulere sig om tid, hold da op!*"

Og omvendt ligger et tema som i maj 2012 så tæt som tænkes kan, på den sprogligt-kulturelle selvrefleksion undervisningen gerne skulle give næring til.

Besvarelsene

Som det fremgår nedenfor ligger karaktergennemsnittet ved skriftlig eksamen lavere end ved mundtlig – og lavere end ved Dansk-hf. 25 % dumper. Der er umiddelbart ingen data der giver evidens for at kursisterne klarer den skriftlige eksamen bedre end de hver for sig ville have gjort på normale Dansk-hf-hold. Alt hvad vi kan konstatere – det fremgår også af vores interviews – er at skolerne i høj grad gør skriftlighed til et særligt prioriteret indsatsområde og fx arbejder med flere lærere, støtteordninger mv. Udfordringen er åbenlyst meget stor. Spørgsmålet er om man kan justere på præmisserne. Men først må man gøre sig klart hvori de største problemer består. Det er fx ikke et tema blandt lærerne at pege på opgavegenrerne som et problem. Derimod peger flere lærere – parallelt til situationen ved mundtlig eksamen, særligt forberedelsen – på tiden som et problem. Det tager naturligt nok længere tid for DSA-kursisterne at læse tekstmængden og få styr på den under gruppearbejdet.

I en evalueringsrapport om DSA-forsøget foretaget af lærere ved VUC Aarhus hedder det: *”Kursister fra dsa-hold scorer markant bedre på de tre vurderingskriterier formidling, emnebehandling og faglighed. De kan give en tekst struktur med indledning, tekstbehandling og afslutning, ligesom de er synligt bevidste om, at de skriver til en modtager.”* Påstanden kan være rigtig, selv om der ikke fremlægges belæg for den. Men den må også undre, så sandt som formidling ikke er et af de tre bedømmelseskriterier på DSA-hf, til forskel fra Dansk-hf, hvor det er ét af fire. Vigtigere end dette er om formidlingsbevidsthed faktisk er en kompetence der arbejdes med i undervisningen, og som kursisterne klarer godt. Hvis dét er tilfældet, og det tyder vores undersøgelser på, bør kursisterne jo krediteres for det – og så bør formidlings- og genrebevidsthed skrives ind som fjerde bedømmelseskriterium i læreplanen. Som det flere gange er fremhævet i ministeriets årlige rapporter *Skriftlig dansk, hf* (2012, 2011...), kan det være lettere at overskue fejltyperne inden for kategorien formidlingsbevidsthed og dermed lære at undgå dem end at opnå en lav frekvens af formelle, lingvistiske fejl, hvis potentielle mængde er næsten uendelig. Det må i endnu højere grad gælde DSA-kursister.

Vi har modtaget et lille antal censorrapporter (alle fra censorer der er ankerfolk i forsøget): tre fra første skriftlige eksamen december 2009 og én fra maj 2012. I dette såre beskedne materiale kan man iagttage en udvikling der dog må tages med alle forbehold. De tidlige rapporter udtrykker stor bekymring over niveauet i skriftlig dansk, ikke bare sprogligt, i den skriftlige fremstilling, men også

fagligt. Og genrebevidstheden anses for stort set fraværende. Disse censorer overvejer om toårig tilrettelæggelse ville løse problemet – en vej VUC-skolerne som nævnt ikke vælger. Den nye censorrapport anslår noget mere optimistiske toner uden dog at juble – det ekstraordinært relevante tema nævnes ikke, men har jo nok sin andel. Og fx hedder det ”*Den modtagerrettede formidling ser ud til at være nogenlunde på plads*”. Selv om følgegruppens indtryk af årets besvarelser ikke helt stemmer med dette udsagn, tyder alt dog på at lærerne underviser systematisk i det og langt hen lykkes med det.

Et problem der ikke tages op i rapporterne, men som følgegruppen har fundet i besvarelser, er tendensen til passivt at reproducere de læste tekster, eventuelt uden dybere forståelse og ofte med betydelig sproglig afsmitning fra dem.

Følgegruppen har bedømt et antal eksamensbesvarelser, både for at danne sig et indtryk af hvilke problemtyper der dukker op, og for at få et indtryk af karakterniveauet. Censorrapporten fra 2012 ønsker sig bl.a. en diskussion af hvordan brugen af personlige erfaringer vurderes i forbindelse med genrerne. Følgegruppen drøftede samme emne ud fra det indtryk at nogle kursister forekom kunstigt tilbageholdende her. Det burde jo tværtimod være et af de stærke elementer i årets DSA-stile om tosprogethed mv. Men selvsagt skal det personlige stof løftes ind i en perspektiveret sammenhæng, og det kan måske være forklaringen på at der, som censoren antyder, ikke er krediteret for det i bedømmelsen.

Det var et ret slående træk at følgegruppen ved en række stikprøver gennemgående vurderede en del af de valgte besvarelser væsentlig anderledes og lavere end de pågældende DSA-censorer havde gjort. Vi har imidlertid ikke materiale nok til at der er nogen evidens her. Alt hvad vi kan gøre er at minde om hvor vigtigt det er at et censorkorps også får lejlighed til at teste sine bedømmelser i faglige fora à la de påtænkte censorkurser på hf og stx forår 2013.

Kursisterne om skriftlig eksamen

Kursisterne er overordnet set tilfredse med formen på den skriftlige prøve. De er glade for ideen i gruppearbejdsdelen, men føler ikke de har mulighed for at udnytte den godt nok fordi de bruger lang tid på blot at læse teksterne.

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

"Vi vil ikke have en lettere prøve, bare mere tid. Jeg skal slå mange ord op i ordbogen og rette al grammatik. Jeg kan alle reglerne, men det tager jo lang tid."

Som nævnt er en del nervøse for skriftlig eksamen, mens der også er en del der forekommer at overvurdere egne evner, resultaterne taget i betragtning.

Dansk som andetsprog i et aftagerperspektiv

Aktuelt og fremover vil det være vigtigt for aftagerinstitutionerne at kunne optage egnede og talentfulde studerende fra alle samfundets grupper. Fremover vil andelen af personer der har dansk som andetsprog alt andet lige være stigende. Det er derfor vigtigt at kunne rekruttere studerende fra denne gruppe.

Aktuelt synes der at være mange uddannelser hvor andelen af studerende med dansk som andetsprog ikke svarer til denne gruppes procentvise andel af befolkningen som helhed. Der er dog svært at give præcise tal herpå da studerende ikke registreres med deres etniske baggrund og/eller sproglige forudsætninger.

Dansk som andetsprog som fag i hf må vurderes positivt i forhold til at forbedre de studerendes forudsætninger og muligheder for at søge optagelse og for at gennemføre et studium. Da forsøget er forholdsvis nyt, og uden et stort gennemløb af kursusister, har det ikke været muligt at lave en egentlig undersøgelse af hvordan denne gruppe studerende har klaret sig i det videre uddannelsesforløb. Fra kursistinterviewene ved vi at kursisterne har videreuddannelse som mål med at tage faget. I et fremadrettet perspektiv kan det være interessant at følge kursisternes videre vej i uddannelsessystemet for at kunne vurdere i hvilket omfang DSA forløbet har været nyttigt i studierne.

Erfaringer i andre nordiske lande

Det er en del af følgegruppens kommissorium at skitsere ”*praksis i andetsprogsundervisning på sammenlignelige niveauer i de andre nordiske lande*”. Efter nogle forundersøgelser har vi valgt at præsentere situationen i Norge og Sverige. Fremstillingen bygger på materiale publiceret af de respektive landes undervisningsministerier samt på interviews med centralt placerede personer inden for dette område:

Fra Norge *Dag Fjæstad*, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Høgskolen i Oslo og Akershus. Han er medlem af de læreplansgrupper der netop har afgivet forslag til nye gymnasiale læreplaner i såvel Norsk som Norsk som andetsprog. Han har ledet arbejdet med den sidste gruppe.

Fra Sverige *Mikael Olofsson*, Nationellt centrum för svenska som andraspråk, Institutionen för språkdidaktik ved Stockholms universitet, som forsker i andetsprogsdidaktik.

Følgegruppen har ikke haft mulighed for at observere undervisning i Norge eller Sverige.

Norge

Norsk som andetsprog har eksisteret siden ca. 1980 i både grundskole og gymnasium, men har undergået store forandringer de senere år. En ny version af gymnasiefaget er fremlagt og vil gælde fra august 2013.

Faget var tænkt som et overgangsfag tosprogede elever kunne følge til de var gode nok til at sluses ind i ordinære norskklasser. En undersøgelse i 2006 viste at fagets tilstand var kritisabel. Lærerne var utilstrækkeligt kvalificerede, sluse-ordningen fungerede ikke, elever blev ofte holdt i andetsprogsklasser alene af hensyn til økonomisk gevinst. Med skolereformen Kunnskapsløftet i 2007 forsvandt faget Norsk som andetsprog både i grundskolen (1. til 10. klasse) og i gymnasiet/den videregående skole (11. til 13. klasse). Det blev erstattet af et niveaubaseret, aldersuafhængigt fag, ”grunnleggende norsk”, stadig ikke adgangsgivende til videregående uddannelser. Med re-

formen blev overgangen til ordinært norsk (herefter: Norsk) imidlertid snarest vanskeligere for tosprogede. En noget diffus midlertidig løsning blev indført, mens man ventede på det nye fag: Eleverne følger én læreplan, men går til eksamen (altid alene skriftlig!) efter en anden! Ca. 1500 gør det. Gennemsnittet er 2,8 (på en skala: 1-6 med bestå-grænse 2).

Planen for det nye andetsprogsfag er nu fremlagt under titlen: (Forslag til) *Læreplan i norsk for elever i videregående opplæring med kort botid i Norge*¹¹. Som studieforberedende fag omfatter det tre trin: Vg 1(113 timer) – Vg 2 (112 tm) – Vg 3(168 tm), som erhvervsfagligt to trin: Vg 1 – Vg 2 (à 56 tm), som imidlertid kan løftes til Vg 3, med samme slutsum, 393 tm. Faget har samme timetal som det ordinære norskfag, men de udbredte støtteordninger med ekstra sprogindlæring ventes at fortsætte. Også i indhold ækvivalerer faget med Norsk, men har et tydeligere sprogindlæringsperspektiv. Det struktureres i tre stofområder: Mundtlig, henholdsvis Skriftlig kommunikation samt komplekset Sprog, kultur og litteratur. Disse områder er alle defineret gennem omfattende kompetencemål à la de danske AVU-læreplaner (se ovenfor). Målene kan både være meget generelle og umiddelbart sammenlignelige med danske (*"tilpasse språket etter sjanger, emne, formål og mottaker"*) – og ganske spesifikke (*"forklare hvorfor Norges historie, landets politiske situasjon og romantikken bidro til at ulike forestillinger om det norske ble skapt i sentrale tekster fra slutten av 1700-tallet til 1870-årene"*). Læreplanen ønsker at legge et *"betragterperspektiv"* på norsk kultur snarere end at behandle den indforstået. På sluttrinnet Vg3 kommer elevene til centralt stillet skriftlig eksamen i norsk. De kan desuden trækkes ud til mundtlig eksamen i norsk.

Følgegruppen har ikke haft mulighed for at afgøre om niveauet vil svare til DSA-hf. Timetallet er større (393)

11

http://www.udir.no/Upload/larerplaner/Utkast/gjennomgaende/Forslag_lp_norsk_for_elever_i_vgo_med_kort_botid.pdf?epslanguage=no

Sverige

Svenska som andraspråk (nedenfor: SvA) har eksisteret som selvstændigt fag, ligestillet med svensk, siden 1995, både i grundskolen og gymnasiet. Men selv om 20 % af gymnasieeleverne har udenlandsk baggrund, har det længe været sådan at kun knap 3 % gik i de – ofte mindre – SvA-klasser, svarende til ca. 15 % af alle elever med udenlandsk baggrund. Flere rapporter¹² har af-dækket problematiske forhold ved SvA-undervisningen, bl.a. mht. lærerkompetencer (i grundsko-len; ikke i gymnasiet, for her kræves at læreren i SvA har en formel uddannelse i SvA og ikke bare i svensk), eller det problem at nogle elever oplever at SvA bruges til at ”anbringe” generelt svage elever. Jf. også en mere aktuel enqueteundersøgelse med svar fra 505 rektorer.¹³ Der er i Sverige en livlig debat om emnet. Både integrations- og undervisningsministeren har ligesom enkelte for-skere – i uenighed med andre forskere – stillet spørgsmålstegn ved om SvA overhovedet bør beva-res som særligt fag. Det er inklusions-/eksklusions-diskussionen om igen. Med sprogprofessor In-ger Lindbergs ord: *”Det är verkligen diskriminerande att behandla alla som lika när de inte är li-ka!”*¹⁴ En tilknyttet diskussion er hvilke elever der bør visiteres til SvA – kun nyankomne eller gene-relt alle som ikke har nået førstesprogsniveau i svensk. En afgørelse om fremtiden for SvA ventes i foråret 2013.

Voksne indvandrere med studentereksamen fra hjemlandet (ca 500-600 personer årligt) tager en test, TISUS, der svarer til SvA i niveau og giver adgang til videregående uddannelser. Der er træningskurser, men ikke som i SvA – eller vores eget tilsvarende GIF – et egentligt uddannelse-forløb.

En ny læreplan for SvA på gymnasialt niveau trådte i kraft 2011¹⁵. Her adskiller faget sig tydeligere end før fra det ordinære svensk-fag – ud fra følgende udtrykkelige holdning: *”att svenska som andraspråk och svenska utgör parallella vägar till grundläggande behörighet innebär inte nödvän-digtvis att innehållet måste vara identiskt. Däremot aktualiserar det frågan om vilka kunskaper och*

¹² således fx *Kartläggning av svenska som andraspråk* (Myndigheten för skolutveckling, 2004) og *Svenska som andraspråk - ett stödämne?: En studie av ämnet Svenska som andraspråks status* (Linda Milweeved Luleå Tekniske Universitet)

¹³ <http://www.lararnasnyheter.se/alfa/2012/10/29/svenska-pa-samre-villkor>

¹⁴ <http://www.lararnasnyheter.se/alfa/2012/10/29/amnet-aldrig-fatt-nagon-chans>

¹⁵ <http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/amnes-och-laroplaner/sva>

färdigheter som en elev måste tillgodogöra sig i gymnasial utbildning för att klara ett aktivt vardagsliv, arbetsliv och vidare studier."

Faget Svensk har således større vægt på litteraturhistorie, mens SvA stiller højere krav til komparativ sproganalyse. Det svarer omtrent til forholdet Dansk-hf (og -stx)/ DSA-hf. Men til forskel fra i Danmark udskiller det overraskende nok også det gymnasiale SvA som mere sagprosaorienteret end det mere litterære i grundskolens SvA.

Faget er som det tilsvarende norske bygget op i en progression af tre trin: SvA 1, 2 og 3. Det tidligere så enhedsprægede svenske gymnasium er nu delt op, også i SvA: det erhvervsforberedende program omfatter kun trin 1, det studieforberedende program alle tre. Hvert trin dækker 100 point, hvilket ca. svarer til 100 timer; det fulde SvA omfatter altså (højest) 300 timer, mens SvA i grundskolen omfatter 1490 timer. På hvert trin er angivet det centrale indhold og en række kompetencer ("*kunskapskrav*"), specificeret efter karakterniveau, stigende fra laveste bestå-niveau E til A.

Som i Norge er der ingen direkte vægtangivelse af indholdsområderne, som går igen på hvert trin med en stigende kompleksitet: Mundtlig og skriftlig fremstilling, Det svenske sprog i kommunikation, Tekster af forskellig slags (dvs. Ikke-litterære sagprosattekster, medie"tekster" kan inkluderes; på trin 3 også tekster af videnskabelig karakter), Skønlitteratur (NB: "*från olika kulturer och tider*"), Sproglig variation i Sverige, Sprogindlæring.

Det falder i øjnene ved SvA sammenlignet med DSA-hf at litteraturlæsningen ikke er afgrænset til svensk litteratur. Taxonomisk stiles der måske lidt mindre højt end i Danmark: "*Läsning av och samtal om skönlitteratur författad av såväl kvinnor som män från olika kulturer och tider, med tonvikt på att sammanfatta, tolka, värdera och referera till texterna.*" I kommentardelen hedder det: "*Litteraturläsningen i ämnet svenska som andraspråk relateras inte främst till litteraturhistoriska studier, utan ses i första hand som redskap för språkinläring och träning av den analytiska förmågan. Dessutom är läsningen ett redskap för personlig utveckling och för att utveckla förståelse för andra människor och kulturer.*"

Der er næppe grund til at antage at det skriftlige ikke også i Sverige skulle være akilleshælen for tosprogede elever. På trin 3 bemærkes om kompetencer ved bestå-karakteren E at elevens tekster "*til viss del*" er tilpasset emne, teksttype, modtager og situation, og at ordforråd, udtale og grammatik "*endast i undantagsfall*" begrænser den skriftlige og mundtlige kommunikation.

Der er som overalt i det svenske uddannelsessystem ikke eksamenskarakterer, men kun lærerens årskarakterer. SvA-eleverne har lavere gennemsnit end Svensk-eleverne.

Konklusioner

I Undervisningsministeriets store rapport *Fremtidens danskfag* (2003)¹⁶ formulerede arbejdsgruppen bag rapporten følgende dilemma mht. dansk som andetsprog: *"[Der er] to principielt forskellige strategier: Den ene går ud på at oparbejde et fag som eksplicit tager udgangspunkt i at de elever der går der, har dansk som andetsprog. Faget tjener som en slags specialundervisning og har som formål at sluse eleverne over i det normale danskfag når de kan. Den anden bygger på at danskfaget skal gøres rummeligere, så rummeligt at det lærer alle der bor i Danmark, uanset deres førstesprog, det man skal kunne for at kunne klare sig på dansk i Danmark. Arbejdsgruppen har mest sympati for den sidste model, men vil gerne tale for at man i en periode, som dog ikke bør blive for lang, arbejder med begge modeller. En forudsætning for at nedlægge andetsprogsfaget er at der er foregået en ændring af alle skolens fag, herunder dansk, således at man kan tilbyde en kvalificeret og relevant uddannelse til alle børn, unge og voksne – uanset deres førstesprog – eller rettere sagt netop med udgangspunkt i deres forskellige forudsætninger for at udvikle og bruge dansk. Først når vi får naturliggjort variationen, udstyret lærerne med kvalifikationer til at klare den i praksis og givet systemet tilstrækkelig sociolingvistisk viden til mere "tolerante" sproglige og sprogligt formidlede evalueringer og sorteringer, kan det særlige ved dansk som andetsprog forlades.*

En integration af dansk-som-andetsprogtalende i det danske samfund kræver ikke bare ændringer i dansk sprogpædagogik, men også ændringer i opfattelsen af hvor sprogets grænser går."

Vi har i vores rapport berørt et lignende dilemma omkring DSA-hf og også henvist til en tilsvarende diskussion i Sverige. Tanken om det fuldstændigt inklusive, rummelige danskfag er forjættende. Men vi vurderer at der i et godt stykke tid endnu kan være god mening i at opretholde Dansk som andetsprog som et særligt fag, også på hf-niveau. Det indtryk vi har fået ved at observere undervisning og tale med kursister og lærere, gør det helt overvejende plausibelt at denne særordning har en positiv effekt på DSA-hf-kursisternes indlæring. De oplever tryggere rammer ved at være

¹⁶ <http://pub.uvm.dk/2003/danskfag/>

samlet her end spredt ud på de normale hf-hold hvor de kan opleve en minoritetsrolle eller et større tidspres. Og selv om DSA-kursistgruppen i sagens natur er heterogen, er den dog her i højere grad samlet om dét de på DSA-dansk har tilfælles. Undervisningen kan fokusere på de særlige behov og vanskeligheder. Og med den rette læreplansstyrede dosering af det faglige stof og den formodentlig altid nødvendige ekstra støtte kan kursisternes progression hen mod slutmålene optimeres.

Vi har som sagt ingen evidens for at kursisternes eksamensresultater er bedre end de ville være under de almindeligt gældende forhold. Det modsatte er dog i hvert fald næppe tilfældet. En kontraprøve kan selvsagt ikke gøres med de samme kursister. Og selv hvis man antager at man kan generalisere resultater fra andre tosprogede kursister på Dansk-hf-hold, er talmaterialet spinkelt. Det står fast at DSA-hf-forsøget har store udfordringer at tackle, og at eksamensresultaterne, særligt de skriftlige, ikke giver grund til stor optimisme. Men det gjorde heller ikke den situation forsøget kom i verden for at hjælpe på.

En diskussion for sig er så om der ville være fordele ved at indføre faget Dansk som andetsprog på hf, B-niveau, som étårigt forløb, fx som brobygning til efterfølgende A-niveau på DSA. Der findes ganske vist ikke en B-niveau-beskrivelse for dansk på hf som man kunne lægge sig op ad. Men ellers ville den mest indlysende fordel netop være at det kunne danne bro for de tosprogede kursister der endnu ikke magter DSA-hf på A-niveau. Det er også de kursister der kunne have størst glæde af A-niveauet som dét toårige forløb som en del andre kursister netop ikke efterspørger. Der ville måske være en attraktion ved et fag med sit eget definerede (mellem)niveau. Imidlertid er det en alvorlig indvending at det os bekendt ikke er et niveau der aktuelt efterspørges i videre uddannelsessammenhænge. Som eneste DSA-niveau i dansk hf har det ikke rigtig aktuel interesse.

Man kan udmærket opfordre skolerne til, hvor det skønnes relevant, at udbyde Dansk C-niveau. Det kan bl.a. have funktion som en udbygning af den overgang til hf-niveauet som DSA-D-niveau er. Men som nævnt er det et åbent spørgsmål om netop DSA-kursisterne her ville få for lidt støtte til deres svageste punkt, den skriftlige udtryksfærdighed.

Inden vi drager vores konklusioner i form af anbefalinger mht. forsøget, vil vi samle op på læreres og kursisters holdninger til det:

Konklusioner på lærernes holdninger til DSA-hf

- Alle lærerne er enige om at DSA er et godt tilbud til en gruppe, hvoraf en stor del ellers ville have store problemer med at få en hf. De fleste mener at man skal holde fast i DSA som et A-niveau-fag. En enkelt argumenterer for at der mangler et B niveau til dem som skal have en mellemlang videregående uddannelse.
- Lærerne er samstemmende enige om at kursisterne lærer mere på DSA-holdene end de ville gøre på traditionelle danskhold. Herudover mener lærerne at gennemførelsesgraden er langt højere end den ville være for samme gruppe hvis de gik på dansk-hf-hold. Flere kursister gennemfører simpelthen faget.
- Mange lærere nævner at et lille udsnit af kursisterne har et så lavt sprogligt indgangsniveau at det forekommer umuligt at føre dem op på et A-niveau inden for fagets rammer. De ønsker sig en mere jævn visitation til faget så et vist sprogligt indgangsniveau kan forudsættes.
- Overordnet set er lærerne tilfredse med de store linjer i læreplanen. De særlige forløb der fokuserer på tosprogethed, fremhæves som meget lærerige og engagerende for kursisterne. Et kritikpunkt går igen blandt næsten alle interviewede lærere, nemlig spørgsmålet om vægtning af den ældre litteratur og kanonforfatterne. Et andet kritikpunkt er at læreplanen ligner den traditionelle dansk-hf-læreplan for meget.
- *"Det skal jo være et A niveau. Måske læse lidt færre tekster og så bruge mere tid på det sproglige. Fire værker ville være nok.... hellere en kort tekst, hvor man kan komme i dybden med det sproglige end læse en lang tekst overfladisk."*
- Der er lidt forskellige vurderinger af om det vil være bedre at undervisningen kunne strække sig over to år. En enkelt vurderer det som vigtigt da det tager tid at lære sprog. Andre vurderer at det vil betyde et meget større frafald, og at kursisterne generelt ikke vil kunne overskue så langt et forløb.

Konklusioner på kursistholdninger til DSA-hf

Overordnet set er kursisterne meget begejstrede for DSA. Langt størstedelen føler de rykker sig meget, og at niveauet svarer til et traditionelt dansk A-niveau. Genkommende positive tilkendegivelser handler om:

- trygheden ved at være på et hold med ligestillede kursister
- lærernes engagement og viden om niveau og mål hos hver enkelt kursist
- at der er tid til at få forklaringer
- fokus på det skriftlige, genafleveringer, lærernes grundige feedback
- de særlige forløb om første- og andetsprog mm.

Genkommende problematiseringer handler om:

- for store niveauforskelle/for lavt indgangsniveau hos nogle kursister
- mange er kede af mængden af ældre litteratur (dog ikke alle).
- manglende tid til eksamen, både mundtlig og skriftlig

Anbefalinger

Overordnet anbefaling

Følgegruppens primære konklusion og anbefaling til Ministeriet for Børn og Undervisning er på baggrund af rapportens undersøgelser og overvejelser **at der opretholdes et tilbud om faget**

Dansk som andetsprog på hf. Det kan ske på flere måder:

- ved at forsøget forlænges under samme vilkår som de hidtil gældende, hvor ministeriet afgør hvilke forsøgsskoler der skal deltage,
- ved at det gøres til et standardforsøg som det står skolerne frit for at deltage i,
- ved at det gøres til en permanent ordning, et fast fag i fagrækken på hf

Afgørelsen heraf er selvsagt ministeriets. Men vi mener at man under alle omstændigheder bør udvide kredsene af skoler der kan udbyde ordningen. Vores sonderinger blandt hf-kurser har vist at der er et klart behov for ordningen og en interesse i at oprette faget. Målgruppens behov og skolernes udmeldinger peger således i retning af at gøre faget permanent.

Følgegruppens overordnede anbefaling er at man allerede nu gør Dansk som andetsprog på hf til et permanent fag i fagrækken på hf.

Specifikke anbefalinger

I næste niveau kommer så spørgsmålet om faget bør fortsætte uændret. Dét er en mulighed blandt flere. Med forsøgslæreplanen og den tilhørende undervisningsvejledning er der allerede taget et væsentligt skridt til at skabe et fag der balancerer mellem de to givne hensyn: På den ene side at faget skal ækvivalere det almindelige danskfag i hf og give samme adgangsmuligheder. På den anden side at det skal være indrettet på den specifikke målgruppe og både tage hensyn til deres særlige udfordringer og give rum for deres særlige ressourcer.

Følgegruppens undersøgelser viser dog at der på flere punkter kan være grunde til at justere forsøgslæreplanen og tilhørende undervisningsvejledning. Det gælder såvel strukturelle som indholdsmæssige forhold.

Vi er opmærksomme på at ækvivalensen mellem de to hf-danskfag indebærer at krav der lempes eller fjernes, må erstattes af andre tilsvarende, så det samlede A-niveau bevares. Dette er medtænkt i tilføjelser og justeringer i fx faglige mål og kernestof – også mht. den samlede vægtfordeling mellem stofområder, idet vi dog anbefaler visse modifikationer. At bestemte kvantitetskrav til et område modereres, kan indebære at der bliver mere tid til at behandle området grundigere. Samtidig erindrer vi om citatet fra Svenska som andraspråk om at der kan være flere forskellige veje til samme overordnede mål.

I det følgende bringer vi derfor vores **anbefalinger til justeringer af læreplan og andre tiltag** der kan optimere Dansk som andetsprog på hf. Vi knytter anbefalingerne sammen med problemfelter som følgegruppen har afdækket – og opstiller undertiden flere alternative løsninger. Anbefalingerne sættes i kursiv. Hvor der er behov for at tydeliggøre en ændring i citat fra læreplan, er ændringsforslaget tillige vist med understregning.

Følgegruppen anbefaler:

Mht. organisering:

- 1** *At visiteringen til DSA-holdene struktureres yderligere og kvalificeres med henblik på at danne mere sikre skøn om kursisters udbytte af uddannelsen*

Både lærere og kursister nævner det som et af de største problemer at nogle kursister starter med et alt for lavt sprogligt (og abstraktionsmæssigt) indgangsniveau.

Det bør bl.a. undersøges hvordan der kan udvikles mere effektive screeningsprogrammer.

Det kan bl.a. ske gennem udviklingsarbejde, fx inden for de eksisterende puljer i ministeriet.

Det kan også anbefales at udvikle en spørgeguide til vurdering af ansørgeres uformelle, reelle kompetencer.

- 2** *At der gøres en indsats for at udvikle og dele undervisningsmaterialer til DSA-hf.*

Det gælder både sprog, litteratur og mediestof. Det kan bl.a. ske gennem et udvidet samarbejde mellem skolerne, gennem konsulentbistand, evt. i samarbejde mellem ministeriet og de pædagogiske centre, og gennem udviklingsarbejde, fx inden for de eksisterende pul-

jer i ministeriet.

- 3 At skolerne sikrer at DSA-hf-lærerne til enhver tid har de fornødne specifikke kompetencer i andetsprogsdidaktik.

Jf. diskussionen særligt i afsnittet om skriftlighed.

Mht. læreplanen:

- 4 Under punkt 1.2: **Formål:**

At sætningen "Analytisk-kritisk sans og gode sproglige færdigheder fremmer kursisternes muligheder for at forstå og aktivt indgå i det danske samfund" ændres til:

"Analytisk-kritisk sans og gode sproglige færdigheder fremmer kursisternes muligheder for at forstå og aktivt indgå i det danske samfund forstået som et moderne, demokratisk, globalt orienteret samfund"

Denne ændring indbygger en tilsvarende formulering i hf-læreplanen, men bevarer DSA-planens fokus på det danske.

- 5 Under punkt 2.1 **Faglige mål:**

At der ændres i første punkt under listen "Kursisterne skal kunne...":

Formuleringen "Udtrykke sig sikkert, præcist og nuanceret såvel mundtligt som skriftligt" ændres til:

"Udtrykke sig sikkert, præcist, nuanceret og formidlingsbevidst såvel mundtligt som skriftligt"

Jf. argumentationen i rapporten om formidlingsdimensionen, som er stærkt understreget i både hf og stx. Det er et ekstra ekspliciteret krav, men kan ses som en relevant anden dimension af den sproglige fremstilling end den rent formelle.

- 6 Under punkt 2.1 **Faglige mål:**

At der tilføjes følgende punkt under listen "Kursisterne skal kunne...":

"Forstå og beherske de vigtigste udtaleregler i dansk"

Hensigten hermed er ikke at øge kravene til kursisternes udtale, men alene at bringe læreplanen i overensstemmelse med undervisningsvejledningens anvisninger til arbejdet med udtale og at give dette arbejde en mere synlig plads.

7 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At der tilføjes følgende punkt under listen "Kursisterne skal kunne...":

"Foretage sprogsammenligninger og reflektere over egen sprogindlæring"

Jf. argumentationen i rapporten om at styrke arbejdet med dette DSA-specifikke faglige mål. Det er en skærpelse af kravene til de faglige mål. Men det er et element der arbejdes med i DSA-undervisningen, så punktet er reelt en konsekvens af at det findes som stofområde.

8 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At sætningen "Aflæse og uddrage betydningen af trykte og elektroniske medietekster og kunne vurdere disse som led i en kommunikationssituation" ændres til:

"Demonstrere kendskab til og forholde sig til det moderne mediebillede, herunder kunne analysere og vurdere teksters kommunikative betydning samt mediets rolle i kommunikationen".

Dermed bringes det faglige mål mht. mediestof på DSA i fuld overensstemmelse med Dansk-hf, hvilket forekommer rimeligt. Det er en skærpelse af kravet til medieundervisningen.

9 Under punkt 2.1 Faglige mål:

At formuleringen "Demonstrere viden om dansk litteratur og kultur set i historisk og nutidigt perspektiv med udblik til den øvrige verden" ændres til:

"Demonstrere viden om dansk litteratur og kultur set i historisk, nutidigt og flerkulturelt perspektiv med udblik til den øvrige verden"

Hensigten er at tydeliggøre perspektivet på det danske som del af en historisk og kulturel

proces. Jf. formuleringen i rapporten om det indbyggede "betragterperspektiv" i Norsk som andetsprog. Jf. også ændringsforslaget under Formål.

10 Under punkt 2.2: Kernestof. Det sproglige stofområde:

At "Udtale" tilføjes til delområderne, så første punkt herefter hedder:

"Udtale, ordforråd, idiomatik, semantik, morfologi og syntaks"

En konsekvensændring, jf. fagligt mål om udtale.

11 Under punkt 2.2: Kernestof. Det sproglige stofområde:

At punktet "Mundtlig og skriftlig retorisk praksis" ændres til:

"Mundtlig og skriftlig retorisk praksis og analyse"

Dermed bringes DSA-læreplanen på dette punkt i overensstemmelse med Dansk hf-læreplanen. Det er en forøgelse af kravene. Men punktet synes også reelt at være et element der arbejdes med i DSA-undervisningen.

12 Under punkt 2.2: Kernestof. Det sproglige stofområde:

At det særlige forløb, og gerne flere, med fokus på tosprogethed fastholdes.

Jf. også tilføjelsen under faglige mål. Alle aktører er meget tilfredse med dette DSA-specifikke forløb. Der kan bl.a. arbejdes med at en række tekster, evt. ét af de selvvalgte værker, skal læses på kursistens modersmål og i dansk oversættelse, så sproget studeres i komparativt perspektiv. Struktureret arbejde med oversættelse fra og til modersmål kunne være et andet forløb.

13 Under punkt 2.2: Kernestof. Det litterære stofområde:

Mht. værker:

At formuleringen om værker ændres, så bestemmelsen "heriblandt ét værk fra tiden før 1900" udgår

Det forekommer hverken nødvendigt eller hensigtsmæssigt at læsningen af ældre tekster, som for DSA-kursister er ekstra tidkrævende, skal dækkes af værklæsning. Det kan udmær-

ket ske gennem kortere tekster og tilfredsstille samme overordnede faglige mål.

14 Under punkt 2.2: Kernestof. Det litterære stofområde:

Mht. værker:

At ét af de fem litterære værker bør kunne erstattes af et ekstra medieværk

Værklæsningen er særdeles tidkrævende for DSA-kursister. Det kan derfor være fornuftigt at give læreren mulighed for at ofre mere undervisningstid på et grundigere arbejde med færre værker - og at bruge mere opmærksomhed på mediestof, evt. i integration med litteratur.

15 Under punkt 2.2: Kernestof. Det litterære stofområde:

At der 'lettes' i kanonlæsningens krav

Ifølge forsøgslærerne sluger arbejdet med kanonforfatterne uhensigtsmæssigt megen tid. En farbar lempelse kunne ske ved at kanonforfatterne grupperes, så kravet ikke er at læse alle forfattere fra hver gruppe. Kravet kunne være:

Mindst to forfattere fra Gruppe 1 (Ludvig Holberg, Adam Oehlenschläger, N.F.S. Grundtvig, Steen St. Blicher, H.C. Andersen).

Mindst to forfattere fra Gruppe 2 (Herman Bang, Henrik Pontoppidan, Johannes V. Jensen, Martin Andersen Nexø, Tom Kristensen).

Mindst to forfattere fra Gruppe 3 (Karen Blixen, Martin A. Hansen, Peter Seeberg og Klaus Rifbjerg).

Det giver i alt mindst 6 kanonforfattere, fortsat med historisk spredning.

16 Under punkt 2.2: Kernestof. Det mediemæssige stofområde:

At formuleringen "et værk i form af et større afrundet medieprodukt" ændres til:

"et eller to værker i form af større afrundede dansksprogede medieprodukter"

Det forekommer rimeligt at give mulighed for et mere sammenhængende arbejde med medieprodukter i DSA-undervisningen. Til gengæld er det hensigtsmæssigt at det dansksprogede i den forbindelse ikke alene ligger i oversatte undertekster.

17 Under punkt 4.2: Prøveformer. Skriftlig eksamen:

At tiden til gruppearbejdsdelen forlænges fra 1,5 time til 2 timer.

Kursisterne når som det er nu, ikke meget mere end at læse teksterne og får således ikke tilstrækkeligt udbytte af gruppearbejdet, som ellers for netop denne gruppe er meget gavnligt.

18 Under punkt 4.2: Prøveformer. Skriftlig eksamen:

At tiden til den individuelle skrive del forlænges fra 4,5 time til 5 timer.

Kursisterne skriver langsomt, har brug for tid til ordbogsopslag og til at applicere de grammatiske regler de godt kan, på deres tekst, hvilket de ikke har mulighed for at gøre i tilfredsstillende grad nu.

19 At fjerne en formulering i undervisningsvejledningen: "Vægtningen mellem sprog, litteratur og medier i den skriftlige eksamensopgave er 6:2:2". Den kan evt. erstattes af formuleringen "Sproglige, litterære og mediemæssige tilgange integreres i videst muligt omfang i opgavesæt til skriftlig eksamen"

Dette punkt skal ses i forhold til anbefalingen nedenfor om ændret vægtfordeling ved mundtlig eksamen. Med den anbefaling bortfalder grunden til at skævdele stofområderne ved skriftlig eksamen, som det også skete ved justeringen på Dansk-hf i 2010. Dertil kommer at vægtfordelingen 3:1:1 i praksis kan forekomme vanskelig at se klart realiseret, eftersom områderne reelt og fornuftigt integreres i opgavesættene.

20 At bestræbelsen på at lave opgavesæt uden alt for abstrakte temaer eller for lange tekster fortsættes og intensiveres, herunder at brugen af billeder i opgaverne forstærkes.

Alle initiativer der kan flytte tyngde og fokus i kursisternes arbejde fra læsning (som står i centrum ved den mundtlige prøve) til skrivning, bør fremmes.

- 21** *At genre- og formidlingsbevidsthed tilføjes som bedømmelseskriterium ved den skriftlige prøve, og at læreplanen justeres, så den får samme kriterier som på Dansk-hf: 1. Skriftlig fremstilling. 2. At besvare den stillede opgave. 3. Relevant anvendelse af danskfaglig viden og metode. 4. Genre- og formidlingsbevidsthed.*

Jf. anbefalingen om "formidlingsbevidst" under faglige mål og argumentationen herom i rapporten.

- 22** *At det overvejes om der på DSA-hf skal indføres skriftlig eksamen med internetadgang når det sker på Dansk-hf.*

- 23** *At der afholdes et kursus for censorer ved DSA-hf med fokus på ensartet bedømmelse*

Jf. bemærkningen i rapporten om variationer i bedømmelse. Et sådant kursus kan formodentlig integreres med kursus for censorer ved Dansk-hf.

- 24** Under punkt **4.2: Prøveformer. Mundtlig eksamen:**

At forberedelsestiden forlænges med en time

Dermed bliver forberedelsestimen to timer i alt. Kursisterne er ofte langsomme læsere og har brug for tid til ordbogsopslag mv.

- 25** Under punkt **4.2: Prøveformer. Mundtlig eksamen:**

At vægtforholdet ved mundtlig eksamen mellem det sproglige, det litterære og det mediemæssige stofområde ændres fra 3:5:2 til 2:2:1

Det synes ikke velbegrunder at det sproglige fokus i DSA i den grad forskydes ved den mundtlige prøve. Denne anbefaling skal ses i sammenhæng med anbefalingen mht. vægtfordeling mellem stofområderne ved den skriftlige prøve.

- 26** *At læreplan og undervisningsvejledning i øvrigt, hvor det er hensigtsmæssigt, særligt hvor de sammenfalder med læreplan og undervisningsvejledning for Dansk-hf før justeringen i 2010, bringes i overensstemmelse med denne justering.*

Bilag

BILAG 1

DSA Følgegruppe 2012: Indsamlet materiale

Besøg på Københavns VUC, d. 20. april 2012 – hele arbejdsgruppen deltog,

<i>Observation af undervisning</i>	<i>Interview med lærere</i>	<i>Interview med kursister</i>	<i>Interview med studievejledere og leder</i>
Lærer 1	Interview med Lærer 1	Interview med kursister	Studievejleder
Lærer 2	Interview med Lærer 2	Interview med 3 kursister	Leder
Lærer 3 + 4	Interview med Lærer 3 + 4	Interview med 3 kursister,	

Der blev udleveret årsplaner og undervisningsplaner for de lektioner, vi deltog i + Karakteroversigter

Besøg på HF & VUC Fyn, d. 3. maj 2012 – Anders Østergaard og Elsebeth Jensen

<i>Observation af undervisning</i>	<i>Interview med lærere</i>	<i>Interview med kursister</i>	<i>Interview med studievejledere og leder</i>
Lærer 1	3 lærere og leder	Interview med 4 kursister	Leder og studievejleder

Der blev udleveret årsplaner og undervisningsplaner for de lektioner, vi deltog i.

Besøg på VUC Aarhus, d. 5.09.12 v. Lone Tonnesen

<i>Observation af undervisning</i>	<i>Interview med studievejleder</i>	<i>Interview med lederen</i>
Lærer 1 + 2	studievejleder	Leder

To besøg på VUC & HF Nordjylland: 1) d. 23.-24. 5. ved Anders Østergaard, 2) 11.10. ved Line V. Frederiksen

<i>Observation af undervisning</i>	<i>Interview med lærere</i>	<i>Interview med kursister</i>	<i>Interview med leder</i>
	Lærer 1	1 kursist	ledere
Lærer 1	Lærer 1	3 kursister	studievejleder

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Deltagelse i og overværelse af eksamen sommeren 2012

<i>Censor ved eksamen Anders Østergaard</i>	<i>Censor ved eksamen Line V. Frederiksen</i>	<i>Overværelse af eksamen Elsebeth Jensen</i>
23. og 24. maj mundtlig eksamen Ålborg Skriftlig eksamen, diverse hold 3- 4 sæt	25. & 26. maj mundtlig eksamen KVUC.	13. juni: 8 kursister til mundtlig prøve. Interview med lærer og censor Interview med 6 kursister.

Interne evalueringer:

- En rapport sammenskrevet af diverse evalueringer
- En skriftlig evaluering foretaget af alle kursister ved VUC Aarhus, sommeren 2012
- Notat/kommentarer fra VUC Aarhus, 9.09.12
- En samlet evaluering fra KVUC 2012

Eksamen

Karaktergennemsnit for sommerekksamen og sammenligning til Dansk-hf ordinært.

Eksamenssæt til skriftlig eksamen i 2010, 2011 og 2012.

Besvarelser fra skriftlig eksamen sommeren 2012, karakterlister etc.

Læreplanen og undervisningsvejledningen

Andet

Undervisningsbeskrivelser o.a. materiale fra forsøgshold

Forskningsrapporter

Styredokumenter

Tilsvarende materiale fra Norge og Sverige

BILAG 2

Interviewguide til interview med lærere i faget DSA

Kort præsentation af evaluering og følgegruppen.

Disse interviews indgår som en del af materialet i evalueringen, hvor også interviews med kursister, ledere, studievejledere, analyse af diverse dokumenter (lov og undervisningsvejledninger), observationer af undervisning og eksaminer indgår. Udsagn fra interviews og observationer vil indgå i anonymiseret form i den afsluttende evalueringsrapport.

Præsentation

Vil du indledningsvis sige lidt ganske kort om dig selv: din faglige baggrund, erfaringer som underviser og hvordan du er kommet til at undervise i lige netop dette fag. Hvor længe og hvor mange hold har du undervist i DSA?

Kursisternes forudsætninger/holdet

Nu har vi overværet undervisning i et par lektioner med et hold. Hvordan vil du karakterisere dette hold ift. andre hold (fagligt og socialt)?

Hvordan er kursisternes udgangspunkt for at starte på DSA? Hvordan vurderer du kursisternes forudsætninger for at tage faget? Er dette udgangspunkt tilstrækkeligt til at kursisterne kan komme til at opfylde kravene på den tildelte undervisningstid? Hvordan arbejder du med undervisningsdifferentiering?

Faget DSA – fagbeskrivelser

De faglige beskrivelser af faget – tydeligst udtryk i undervisningsvejledningen, hvordan vil du karakterisere disse? Er de dækkende for den undervisning, der foregår?

Er det en rimelig vægtning, der er lavet mellem de tre områder ift. undervisningen?

Hvis du fik at vide, at du skulle reducere undervisningsvejledningen til det halve, hvad ville du så skære væk – og hvad vil du for enhver pris beholde?

Undervisningen

Hvordan arbejder du med elevernes skriftsproglige udvikling – hvilke typer af opgaver og hvor ofte laver de sådanne? Hvilken respons får de på disse og hvordan bruger de denne? Gerne nogle eksempler.

Prøv at give et eksempel på en undervisningssituation, som du synes fungerer optimalt. Hvad sker der og hvad gør den optimal?

Hvad er den største udfordring ift. at undervise i DSA?

Hvordan arbejder du med den løbende evaluering, feed-back?

Hvilke erfaringer har i med, at eleverne skal lave en større skriftlig opgave efter eget valg?

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Mht. forløb med udgangspunkt i begreberne førstesprog og andetsprog, er der kun ét forløb – eller tages emnet ind i undervisningen løbende?

Findes der relevante undervisningsmaterialer til faget? Findes der interaktive materialer? Bruger du AVU materialer i undervisningen? Hvordan vurderer du udbuddet og kvaliteten af undervisningsmaterialer til DSA på HF?

Føler du, du kunne bruge faglig efteruddannelse for endnu bedre at kunne varetage denne kursistgruppes behov? Har der været tilknyttet efteruddannelse til forsøget?

Er du som lærer blevet tildelt ekstra ressourcer i forbindelse med forsøget? Hvad har du brugt dem til? Og har de været tilstrækkelige?

Eksamen

Hvordan vurderer du den skriftlige prøve fra de tidligere år? Omfang, indhold, niveau?

Hvordan vurderer du niveau og omfang af de skriftlige prøver fra de sidste år?

DSA i andre fag

Hvordan arbejder dine kolleger med disse kursister, DSA problematikken? Hvad ville virke bedst: flere timer til faget i sig selv – eller timer til at lave tværfaglige forløb med andre fag?

Fremtiden og DSA

Skal undervisningen i DSA efter din mening gå fra at være et forsøg til at være en fast mulighed?

Hvad vil efter din vurdering give den største effekt: at øge antallet af undervisningslektioner i faget DSA eller gøre det muligt at arbejde med DSA i alle fag?

Til lederne:

Bl.a.:

- Hvordan er lærerne blevet valgt til at deltage i forsøget?
 - Ved I hvordan det er gået de færdige kursister efterfølgende?
 - Hvordan ser frafaldet ud på DSA-holdene sammenlignet med de "almindelige" dansk-hold?
 - Hvordan visiteres kursister?
-

BILAG 3

Interviewguide til interview med kursister DSA enkeltfag.

Præsentation af projekt m.m.

Det er ikke sikkert I ved det, men faget DSA er en forsøgsordning og Ministeriet for Børn og Undervisning har bedt om en evaluering af forsøget. Derfor undersøger en følgegruppe bestående af fire personer undervisning og eksamener rundt om i landet. Vi interviewer lærerne, kursister og ledere. I dag vil vi gerne høre jeres oplevelser, forståelser og vurderinger af den undervisning, som I har deltaget i. Arbejdet skal afsluttes med en rapport og hvis vi bruger nogle af jeres udsagn deri, så vil det være i anonymiseret form, det vil sige, at det ikke vil være muligt at identificere, hvem der har sagt en given ting. Og vi videregiver heller ikke jeres udsagn til jeres lærere.

Det er et fokusgruppeinterview, hvor vi stiller nogle spørgsmål, som I så har lejligheden til at svare på – og også en mulighed for at kommentere på hinandens udsagn.

Præsentation af kursister

Først vil jeg bede jer tage en præsentationsrunde, hvor I siger jeres navn, alder og hvilken undervisning I sidst har deltaget i før den I aktuelt deltager i nu.

Forventninger

Hvor har du hørt om muligheden for at tage Dansk som andetsprog? Hvad fik dig til at starte på dette fag? Tager du andre fag på HF samtidigt med DSA?

Hvad regner du med at opnå ved at tage dette fag?

Undervisningen i DSA

Prøv at beskriv en typisk undervisningstime i faget: hvordan starter undervisningen? Hvad sker der i løbet af en time? Hvordan afsluttes den?

Hvad kan du især godt lide at lave? Hvorfor? Hvor tit laver I det?

Hvad kan du især ikke lide at lave? Hvorfor? Hvor tit gør I det?

Hvad har du mest brug for at lære i dette fag? Hvordan tror du, at du kan lære det?

Hvad har betydning for om man lærer noget i et fag? Kan du/I give nogle eksempler?

Hvor ofte laver I skriftligt arbejde? Hvad synes du om det? Hvilken respons får I på skriftligt arbejde? Af læreren, af de øvrige kursister?

Har I mange lektier for? Hvad synes du om lektier?

Hvordan vurderer du din egen indsats? Over middel – middel – under middel?

Hvordan er undervisningen i DSA sammenlignet med anden undervisning, som du deltager i/har deltaget i?

Rapport om forsøget Dansk som andetsprog på hf, A-niveau

Hvordan er det at gå på et hold, hvor alle kursisterne har dansk som andet sprog? Hvad kan du bedst lide ved det – og hvad kan du mindst lide ved det?

Eksamen

Hvad tænker du om eksamen? Er der noget du glæder dig til? Eller frygter? Hvordan regner du med, at det går?

Planer for fremtiden

Hvad skal du lave efter sommerferien? Hvilke planer har du omkring uddannelse eller arbejde?